

A terrorizmus hatása a turizmusra

Az európai emberek – szélesebb értelemben a Föld legtöbb lakójának –, így a turisták életét egyre jobban érinti, befolyásolja a terrorizmus, illetve az elkövetett terrorcselekmények. A globális törekvésekkel bíró nemzetközi terrorista szervezetek aktivitása csökkent a nyugati világban, ugyanakkor a terrorizmus továbbra is korunk jelentős globális fenyegetése marad, mivel a megjelenését és megerősödését eredményező, elsősorban társadalmi okokat, nem sikerült felszámolni.¹

Jelen tanulmány azt vizsgálja, hogy ténylegesen kimutatható-e és ha igen milyen mértékben a terrorcselekmények visszatartó hatása a turistákra, illetve a turizmusból származó bevételekre. A tanulmány célja, hogy eltérő paraméterekkel rendelkező országok statisztikai mutatóiban megvizsgálva érzékelhetővé tegye a terrorcselekmények hatását az érintett országokra.²

1. számú ábra: Terrorizmus a turizmus ellen

¹ Ambrusz József: Rendvédelmi ismeretek. In: Budapest, NKE, 2014.

² A tanulmány a KÖFOP-2.1.2.-VEKOP-15-2016-00001 „A jó kormányzást megalapozó közszolgálat-fejlesztés” keretében, a Turizmusbiztonság és versenyképesség: az állami szerepvállalás interdiszciplináris dimenziói Államtudományi Kutatóműhely – tagjaként végzett kutatás részeként készült, ami e résztema legteljesebb, átfogó tanulmánya, ebben a formában, terjedelemben máshol nem jelent meg.

Napjainkban az euró-atlanti térségben is szinte mindennapos, a napi hírek részévé vált a terrorizmus, az elkövetett terrorcselekmények, így ezek hatással bírnak a turizmusra, a turisták gondolkodására, terveire és tetteire.

Fogalom tisztázás

Mindenekelőtt szükséges lenne a terrorizmus egyértelmű meghatározása, de sem a nemzetközi, sem a hazai tudományos életben elfogadott, erre vonatkozó fogalom nem létezik és a terrorcselekmények objektív kutatása is rendkívül sok akadályba ütközik.³ A terrorizmus⁴ szó a latin *ijedtség, rémület* jelentésű főnévből származik, mely fogalomnak nincs nemzetközileg elismert definíciója, azonban tartalmilag a fegyvertelen, civil emberek vagy vagyontárgyak ellen elkövetett erőszakot jelent, főként politikai célok kikényszerítése érdekében.⁵ Ezzel együtt is megállapítható, hogy a *„nemzetközi terrorizmus fogalma historikus és szociológiai értelemben üres fogalom, amely tartalmi és formai összetevőiket tekintve eltérő csoportok, mozgalmak, politikai entitások és nemzetközi jogi szubjektumok formális békehelyzetben polgári, illetve katonai célpontok ellen irányuló, széles értelemben vett politikai célokat szolgáló, konspiratív, illegális fegyveres tevékenységét öleli fel.”*⁶ Tudományos, illetve a nemzetközi szinten egyértelmű konszenzus a fogalom terén nincs, de a tartalmi elemek szinte mindenhol azonosak. Ezt jelzi az is, hogy fent említett ele-

³ Lásd: Bakóczy Antal: Megismerési akadályok a terrorizmus kutatásában. In: *Belügyi Szemle*, 2015/7–8. p. 88–105.

⁴ Az idegen szavak és kifejezések szótára szerint a terrorizmus fr (<lat) 1. megfélemlítés, zsarolás, bosszúállás céljából elkövetett rémtettek sorozata 2. politikai okokból végrehajtott merényletek (emberrablás, robbantás, gyilkosság stb.) sorozata. Bakos Ferenc: *Idegen szavak és kifejezések szótára*. Akadémiai Kiadó, 2013. p. 665.

⁵ Németh József, Tokodi Panna: A terrorizmus hatása a turizmus biztonságára Egyiptom tengerparti turizmusa visszaesésének példáján keresztül, In: Szerk.: Németh Kornél I. Turizmus és Biztonság Nemzetközi Tudományos Konferencia. Nagykanizsa: Pannon Egyetem, 2016. p. 61.

⁶ Póczik Szilveszter: A nemzetközi terrorizmus fontosabb összetevőiről – 1269-1278. old. In: Magyar Tudomány (Főszerk.: Csányi Vilmos) 2005/10. MTA, Budapest p.1269.

mek lelhetőek fel az Oroszországi Föderáció által használt terrorizmus fogalomban is.⁷

A világ valamennyi állama, államszövetsége igyekszik megfogalmazni azokat a kockázati tényezőket, veszélyeket, melyek a biztonságát fenyegetik. E mentén alakultak a védelmi elképzelések, feladatok, szervezetek, és a történelem során e kihívások számos formájával kellett szembenézni. Napjaink talán legsúlyosabb problémájává a terrorizmus vált, a XXI. század a terror elleni háborúk jegyében kezdődött.⁸

A terror kifejezést betűszóként használva, jól körülhatárolhatóak a terroristák stratégiájának fő elemei:⁹

T	ervezz
E	lrettents
R	obbants
R	ombolj
O	kozz pánikot
R	eklámozz

Az előbbi megközelítéssel összecseng, de pontosabb, részletezőbb a Global Terrorism Database (GTD)¹⁰ által használt definíció. A továbbiakban ezt vesszük alapul, tekintettel arra is, hogy a GTD adatbázis adatait használjuk¹¹ fel a tanulmányban.

A GTD által meghatározott terrorista támadás fogalma: *„olyan ténylegesen végrehajtott erőszak, vagy azzal való fenyegetés, melyet nem állami*

⁷ Deák József: A terrorizmus természete és az ellene történő fellépés nehézségei Oroszországban a Szovjetunió szétesésétől napjainkig Belügyi Szemle 2015/7-8 szám. p. 137–151.

⁸ Zán Krisztina - Horpácsi Ferenc: A terrorizmus és a Határőrség. Nemzetvédelmi Egyetemi Közlemények IX.(3.) Budapest, 2005. p. 144-150.

⁹ Resperger István: *A nemzetközi terrorizmus elleni küzdelem lehetséges stratégiai.* Egyetemi jegyzet – ZMNE, Budapest, 2005.

¹⁰ <https://www.start.umd.edu/gtd/>

¹¹ A leghosszabb időintervallumot és a legtöbb részinformációt tartalmazó adatbázis.

szereplők hajtanak végre, hogy elérjék a politikai, gazdasági, vallási, vagy társadalmi céljaikat, a félelmet, a kényszert, vagy a megfélemlítést felhasználva.”

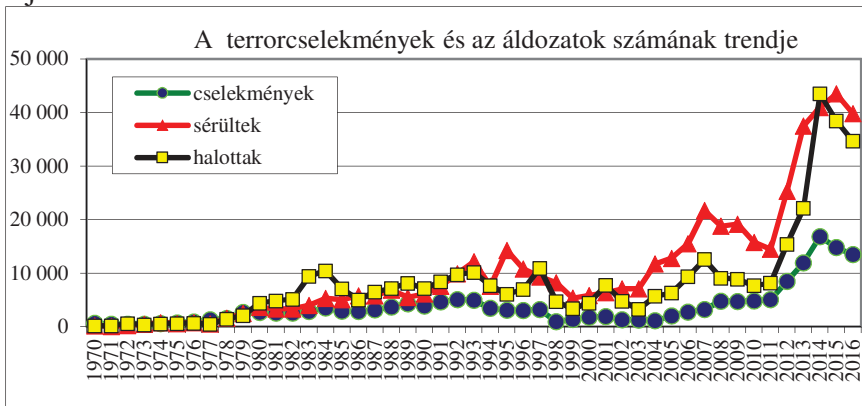
A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy az alábbi feltételeknek felelnek meg az adatbázisban szereplő cselekmények:

- Szándékos cselekmény – a kiváltott hatás az elkövető tudatos tevékenységének eredménye.
- A cselekmény közvetlen összefüggésben áll valamilyen szintű erőszakkal vagy erőszakkal való fenyegetéssel – beleértve a vagyon és tulajdon elleni erőszakot, illetve a személyek elleni erőszakot is.
- Az incidensek elkövetői szubnacionális szereplők. Az adatbázis olyan cselekményeket nem tartalmaz, amelyek az állami terrorizmus részei.¹²

Adatok, trendek

A terrorcselekmények trendjei, lokalitása

Ezek után lássuk, hogyan alakult globálisan a terrorcselekmények száma, trendje.

2. számú ábra: A terrorcselekmények és az áldozatok számának trendje¹³

¹² A szerző fordítása.

¹³ Forrás: A GTD adatbázisból a szerző által gyűjtött adatok alapján készített grafikon.

A közel félévszázados időtávban vizsgálva láthatjuk, hogy a Földön elkövetett terrorcselekmények száma a múlt század hetvenes éveiben viszonylag alacsony volt, évi ezernél kevesebb cselekménnyel. A nyolcvanas években néhány ezerre emelkedett, majd a szocialista világrendszer összeomlása után 1992-93-ban érte el a lokális csúcst, az ötezres szintet. Közbevetőleg említjük meg, hogy a grafikonon feltüntettük a terrorcselekményben meghaltak és megsérültek számát is, ami talán még érzékeltetőbbé teszi az egyes tendenciákat.

A múlt század utolsó évtizedének második felében egyre kevesebb terrorcselekményt követtek el a Földön. Ez a csökkenő trend lényegében tíz évig tartott, a 2003/2004-es trendfordulóig.

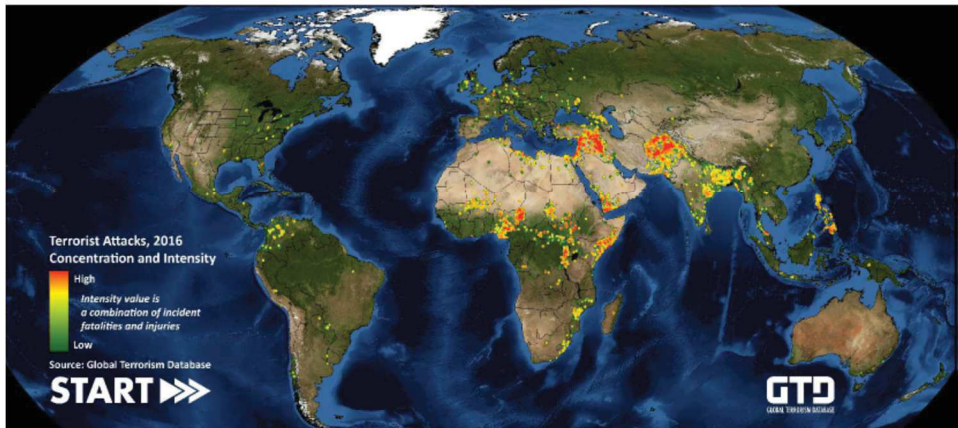
Bő egy évtizede intenzív emelkedő trend indult el, mely a cselekmények számának az ezres színtről öt év alatt ismét ötezres szintre való emelkedését jellemzett, de még extrémebben látható a terrorcselekményekben meghaltak és a megsérültek számának drasztikus növekedésében. 2008-2011 között egyfajta stagnálás (halottak és sebesültek vonatkozásában csökkenés) volt tapasztalható. 2011-2014 között az eddig nem látott intenzitású trendnövekedés és nagyságrend jelentkezett, amikor az évi ötezer elkövetett terrorcselekmény tizenhétézres szintre ugrott és a halottak és sebesültek száma külön-külön is meghaladta az évi negyvenezret. Jelen tanulmány az egyes terrorcselekmények, illetve tendenciák okait, hátterét nem vizsgálta.¹⁴

Az ábrán egyértelműen látható, hogy az elmúlt három évben jelentős (igaz még mindig rendkívül nagyszámú) visszaesés tapasztalható, mind az elkövetett terrorcselekmények számában, mind az ebből eredő elhalálozások és sebesültek számában is. Tehát a legutóbbi trend csökkenő a terrorcselekmények vonatkozásában.

Nemcsak a trend és a nagyságrend fontos, hanem legalább ilyen lényeges, hogy a terrorcselekményeket hol követték el.

¹⁴ Lásd Ritecz György: A terrorizmus és a migráció viszonya a számok alapján – Acta Humana 2016/5. p. 103-123.

Overview: Terrorism in 2016

3. számú ábra: Terrorcselekmények helye és intenzitása a Földön¹⁵

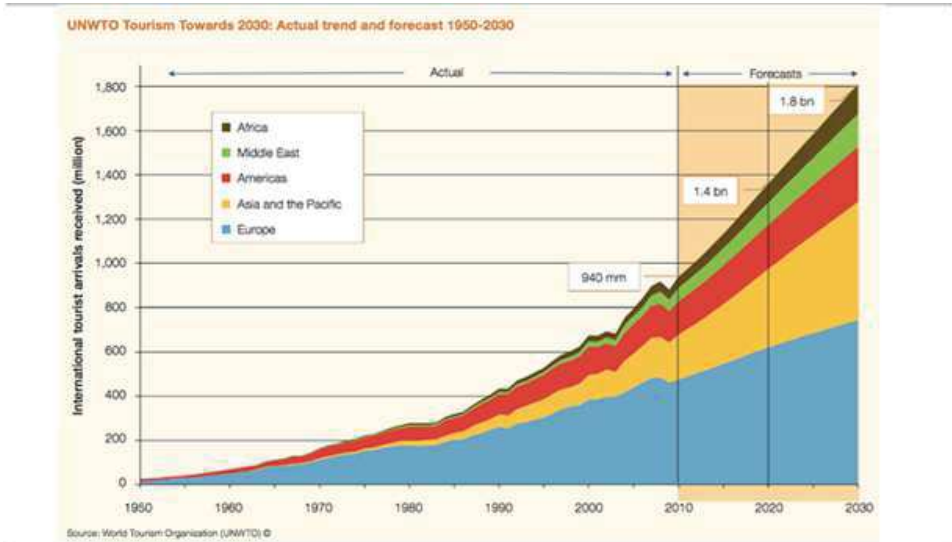
Az áttekintő térképen jól érzékelhető, hogy a legtöbb terrorcselekményt a Közel-Keleten, Közép-Ázsiában és Közép-Afrikában követték el.

Mielőtt részletesebb elemzésbe kezdenénk, tekintsük meg a turizmus trendjeit.

A globális turizmus trendje

A turizmus nemzetközi adatainak vizsgálatához a legcélszerűbb a hitelesnek tekintett Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ) szakosított szervének, a The World Tourism Organization (UNWTO) adatait felhasználni.

¹⁵ Forrás: Background Report - Overview: Terrorism in 2016. p. 1.

4. számú ábra: A nemzetközi utazásban résztvevő turisták számának jelenlegi és várható trendje 1950-2030 között¹⁶

A nemzetközi turizmus, illetve a turisták száma nemcsak lineáris növekedést mutat, hanem inkább az exponenciális felé tendál, főleg ha a jövőre vonatkozó előrejelzést is megnézzük. A bő félévszázada indult növekedés első három évtizede szinte töretlen növekedési fázist jelez, melynek keretében közel negyed évszázad kellett ahhoz, hogy a nemzetközi turisták száma elérje a kétszázmilliót. Ennek megduplázódásához, mondhatni a következő kétszázmillió szint megugrásához, már csak tizenöt évre volt szükség. Az újabb kettőszázas emelkedéshez már tíz év sem kellett, így az ezredfordulón, már megközelítőleg hatszázmillió turistát regisztráltak. Az ezredforduló után kisebb megtorpanás után ismét, sőt intenzívebb növekedés volt tapasztalható, melynek eredményeként hét év alatt ötszázötvenöt millióval nőtt meg, vagyis megduplázódott a turisták nagyságrendje. Majd a gazdasági és pénzügyi világválságot viszonylag

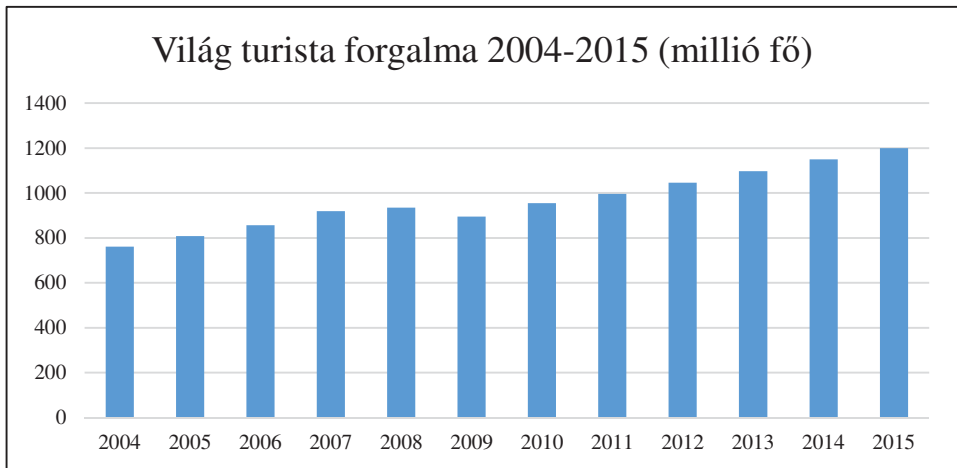
¹⁶ Forrás: UNWTO: <http://www.intracen.org/news/Strengthening-the-Myanmar-tourism-sector-by-using-analysing-targeted-data/> Letöltés dátuma: 2017. 09. 30.

gyorsan kiheverte a szektor és napjainkra már az 1,2 milliárdos¹⁷ turista-forgalmat regisztráltak. Meg kell említeni a fejlődésben jelentkező kisebb „töréseket” is, mert jelen tanulmány célja a turizmus és a terrorizmus viszonyának biztonság szempontú vizsgálata. Kérdés, hogy ez globálisan érzékelhető-e ez a statisztikák, illetve trendek szintjén. Az összesített adatokban látható, hogy az 1980-as években egy félévtizedes stagnálás volt tapasztalható, mely alapvetően az olajválságnak lehetett a hozadéka. A szocialista világrendszer összeomlása ilyen volumenben csak minimális, de a grafikonon látható visszaesést eredményezett. Az ezredforduló után egyfajta kettős hullám alakult ki, mely egyértelműen összeköthető a terrorizmussal. A 2001. szeptember 11-én (9/11) a World Trade Center (WTC) tornyok és a Pentagon ellen intézett terrortámadások nemcsak a politikai szinten éreztették hatásukat, hanem számtalan területen, így a katonaitól a gazdaságin keresztül az emberek biztonságról való gondolkodásáig. Ennek megfelelően a turizmust direkt és indirekt módon is befolyásolta és befolyásolja. Első visszaesés, illetve stagnálás (0,03%-os növekedés az előző évhez képest) az USA légtér- és határzár elrendeléséből eredt, illetve az afganisztáni hadműveletek megkezdéséből (jól érzékelhető, hogy ez főleg az ázsiai földrészt érintette). Majd ismét emelkedni kezdett a turisták száma, de 2003-ban a NATO erők már Irakban „folytatták a háborút a terrorizmussal szemben” és ennek következtében Ázsiában ismét visszaesett (1,34%) a regisztrált turisták száma. A kezdeti háborús cselekmények után 2004-től ismét emelkedni kezdett a turistaforgalom.

Mielőtt az elmúlt évtized adatait is megnéznénk, célszerű kihasználni azt a lehetőséget, hogy a grafikon mutatja, hogy egyes földrészek hogyan részesültek a globálisan összesített adatokból. A hetvenes évekig az európai turizmus dominált, sőt mondhatni egyeduralkodó volt a „piacon”. Az ötvenes évek végétől már az amerikai földrész részvétele a globális turizmus piacán is érzékelhető volt és folyamatosan erősödött, de a hetvenes években is éppen hogy elérte az egynegyed-egyötödös arányt. Igazán a

¹⁷ 2015-ben: 1 200 058 481 fő

nyolcvanas évektől kezdett érzékelhető nagyságrendet képviselni az ázsiai és óceániai piac, ami szintén folyamatos erősödést mutat. Az afrikai és a közel-keleti turizmus globális méretekben csak egy szűk szegmenset jelentett a múlt század utolsó két évtizedében és csak minimális növekedést mutatott. Az ezredforduló után fokozatosan, de egyre nagyobb szeletet vesz ki a „turizmus tortájából” a többi földrész Európa mellett. Főleg Amerika és Ázsia fejlődési üteme dominál, ennek is köszönhető, hogy mára a regisztrált összesített turisták számának már csak a harmada (38,49%) köthető az európai turizmushoz.

5. számú ábra: A világ turista forgalma 2004-2015 között

Az elmúlt tízévi külföldi látogatók számának alakulásának adataiból láthatjuk, hogy emelkedés volt folyamatban, ami vélhetőleg a világ pénzügyi és gazdasági válságának következtében 2009-ben megtorpant és némileg visszaesett (4,2%), de 2010 után ismét emelkedésbe kezdett és folyamatos emelkedéssel hat év alatt 34%-os növekedést produkált.

A terrorcselekmények és a turizmus trendjének összevetése

Az elmúlt évtizedekben mind a terrorizmus, mind a turizmus új szegmenseként jelentkezett, de közös pontnak tekinthető – legalábbis globális

méretekben –, hogy mindkét terület intenzív növekedést mutatott. Ezen belül, míg a terrorcselekmények vonatkozásában periodicitás és jelentős trendtörések voltak érzékelhetők, addig a turizmus szinte egyenletes, mondhatni egyenletesen gyorsuló növekedést élt át. A kettő közötti kapcsolat globális szinten a 2001. szeptember 11-i terrortámadás kapcsán vált érzékelhetővé, vagyis a nevezett terrorcselekmények és az ennek folytán a „terrorizmus elleni háború” ha csak minimális, de érzékelhető csökkenést eredményezett a turista forgalomban. Tehát nem mondhatni, hogy szignifikáns kapcsolat áll fenn a két terület között globális szinten.

Ezt jelzi az is, hogy miközben az elmúlt hat évben a terrorcselekmények száma jelentősen növekedett (három és félszeresére), ugyanezen időszakban a Földön a turizmus is jelentős növekedést mutatott, de a két tendencia között direkt összefüggést keresni értelmetlen. Az viszont igaz lehet, hogy mindkét területre jelentős hatással volt/van a globalizáció. A turizmus vonatkozásában a pénzügyi és gazdasági világválság után töretlenül folytatódott és várhatóan a következő tíz évben is emelkedni fog a nemzetközi turista forgalom és az ehhez kapcsolódó bevételek, és az évtized végére a válság előtti turista forgalom közel kétszerese várható. Eközben a terrorcselekmények egy évtizeddel ezelőtti emelkedése alapvetően a NATO és szövetségeseinek iraki és afganisztáni tevékenységével hozható összefüggésbe, majd a „pangás” időszaka alapvetően az USA elnökváltásra vezethető vissza. A 2011-től a terrorcselekmények vonatkozásában jelentkező extenzív emelkedés az „arab tavasz” és folyományaiknak, illetve az Iszlám Állam (ISIS)¹⁸ tevékenységének eredménye.¹⁹

Megvizsgálható, hogy a turizmus egy-egy szegmensére milyen hatást gyakorolhatnak a terrorcselekmények. Nézzük meg ennek érdekében a légi utasforgalom alakulását. Azért választottuk ezt a szegmenst, mivel közismerten az 1970-es, 1980-as években jellemzőek voltak a terroristák által elkövetett repülőgép-eltérítések és merényletek. Sajnálatos módon a

¹⁸ Iraki és Levantei Iszlám Állam vagy Iraki és Szíriai Iszlám Állam.

¹⁹ Ennek háttéréről, részleteiről Ritecz György - Sallai János: A migráció trendjei, okai és kezelésének lehetőségei 2.0 – Hanns Seidel Alapítvány, Budaörs, 2016. – könyvében olvashatnak.

GTD-ből egyértelműen nem szűrhetők le ezek a terrorcselekmények, pedig a TERVI²⁰ csoport is többek között ezen cselekmények hatására jött létre és nem véletlen az sem, hogy a GTD az 1970-es évtől gyűjt adatokat.

Figure 1: Global air passenger traffic trend, 1950-2014
(IATA Forecast for 2014)

6. számú ábra: A Föld légi utasforgalmának trendje 1950-2014 között²¹

Látható, hogy a trend és a trendtörések megegyeznek a globális összesített adatokkal, vagyis nem érdemes a szegmensek összesített vizsgálatára időt és energiát fordítani. Érzékelhető, hogy globális szinten nem érdemes összevetni a terror és a turizmus adatokat összefüggést keresve, inkább lokális szinten található, illetve reményeink szerint válhatnak láthatóvá az összefüggések, ahol vannak. A lokalitás témakörben való fontosságát támasztja alá a terrorcselekmények megoszlását jelző 3. szá-

²⁰ Terrorism, Radicalism, Extremism, Violence International

²¹ Forrás: International Air Transport Association (IATA)

<http://reports.weforum.org/travel-and-tourism-competitiveness-report-2015/chapter-1-4-global-air-passenger-markets-riding-out-periods-of-turbulence/> Letöltve: 2017. 10. 04.

mű ábra, amelyen jól érzékelhető, hogy a Föld több mint kétszáz államának csak a töredékét érinti érzékenyebben a terrorizmus. Sőt, az utóbbi tíz-tizenöt évben a „Top 10”²² országokban követték el a terrorcselekmények felét-kétharmadát. A halottak és a sebesültek vonatkozásában még erősebb a koncentráció (50-88%).

A terrorizmus és a turizmus adatainak vizsgálata néhány országban

Az egyes országok kiválasztásánál törekedtünk arra, hogy a turizmusban és a terrorcselekményekben egyaránt reprezentált országokat válasszunk, de az objektivitáshoz közelítés érdekében hosszabb időintervallumot, az utóbbi két évtizedet vesszük figyelembe. Európán kívül ázsiai és afrikai országot is vizsgáltunk, illetve diktatórikus, liberális-demokráciát és illiberális államot is tanulmányoztunk. Elemeztünk olyan országot, ahol jelentős a turisták száma és az abból származó bevétel és olyat is, amelyben kevésbé.

Mianmar

Mianmart azért tettük a vizsgálat tárgyává, mivel napjainkban²³ a hírekben a terrorizmus kapcsán leggyakrabban ez az állam szerepel. Megjegyzendő, hogy a GTD fogalmkörébe alapvetően nem fér bele a mianmari állam hadserege, rendészeti szervei és civil szerveződések által végrehajtott szervezett népirtás a rohingyákkal szemben.²⁴ Természetesen az ARSA (Arakan Rohingya Salvation Army),²⁵ a rohingyák milicista csoportja által végrehajtott cselekmények már szerepelnek a GTD adatbázi-

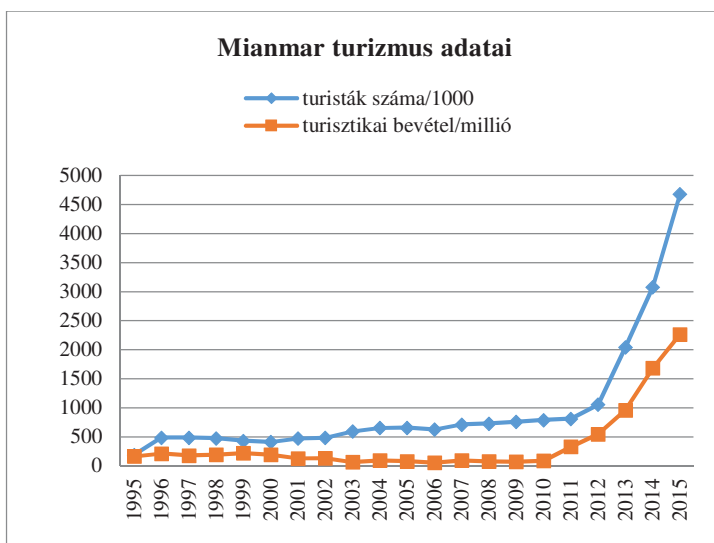
²² Adott évben az GTD-ben a legtöbb terrorcselekmény helyszínéként megjelölt tíz ország.

²³ 2017 őszén.

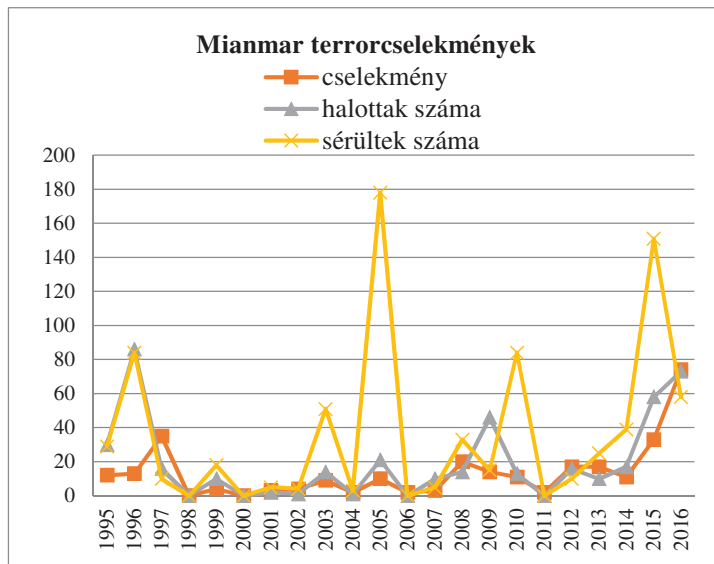
²⁴ „... az ENSZ főbiztosa közölte az etnikai tisztogatás tankönyvi esetével van dolgunk.” – HVG. 2017. 09. 14. p. 72.

²⁵ Arakan Rohingya Felszabadítási Hadsereg.

sában. Az ország Délkelet-Ázsiában helyezkedik el, amely közkedvelt turista célpont.

7. számú ábra: Mianmar turizmus adatai 1995-2015

8. számú ábra: Mianmar terrorcselekmények adatai 1995-2016

Ahogy a tanulmány korábbi részein is érzékelhető lehetett, hogy igyekszünk a XXI. századi igényekhez és szokásokhoz alkalmazkodni, miközben a tudományos alapot és objektivitást is szem előtt tartjuk. Ennek szellemében sok esetben vizuálisan igyekszünk megjeleníteni az adatokat, tényeket, ahol lehet ilyen módon érzékeltetni az összefüggéseket, kapcsolatokat. Mianmar esetében a turisztikai adatok és a terrorcselekményekkel összefüggő adatok eltérő nagyságrendje miatt két külön grafikont kellett készítenünk. A turisztikai adatok forrása az UNWTO adatbázis, míg a terrorcselekményekkel összefüggők a GTD-ből származnak. (Ezt az ábránál nem jelöltük, csak ott, ahol ettől eltérő a forrás.)

Az ábrák alapján nemigen mondanánk azt, hogy bármilyen kapcsolatot, összefüggést látunk a terrorcselekmények és a turizmus adatai között. Miközben a terrorcselekmények – különösen a terrorcselekményekben megsérültek száma – elég hektikusan alakul, így az 1990-es évek közepén (ez az 1980-as évek második felétől így volt) évente tizenkettő-harmincöt terrorcselekmény került elkövetésre Mianmarban, amelyben tizenhat-nyolcvanhat ember meghalt és további tíz-nyolcvannégy ember pedig megsérült. Eközben az országba egyre több turista érkezett és az ebből származó bevétel is növekedett (lásd a mellékletet). Ezek az értékek nem a grafikonon láthatók, hanem a mellékletben, amit azért készítettünk, hogy bárki egzakt módon tanulmányozhassa az adatokat. Azért, hogy a számok tengerében ne vesszünk el, illetve erősítsük az objektivitást, továbbá segítsük az elemzést, kiszámoltuk azt is, hogy a fent jelzett adatok hogyan változtak az előző évhez képest és ezt százalékos formában szintén megjelenítettük.

Ennek a segítségével láthatjuk az összefüggést a két terület között Mianmarban. Ugyanis 1997-ben, amikor időszakos csúcsára ért a terrorcselekmények száma, az országba érkező turisták száma csak 0,2%-kal nőtt, miközben az előző évben még 152,6%-os növekedést mutatott. Ebben az évben a turisztikai bevételek már 14,9%-kal csökkentek. Áthúzódo hatás-ként értelmezhetjük, hogy 1998-ban a turisták száma 2,6%-kal csökkent. A világon regisztrált turisztikai bevételekben való részarány is mérséklődött 1997-ben.

1998-2002 között nem, illetve minimális (három-négy) terrorcselekményt regisztráltak Mianmarban, ennek ellenére 2001-ben a turizusból származó bevételek (a turisták száma ekkor nem csökkent) 32,3%-kal csökkentek. 2002-2003-ban egyre több (négy-kilenc) terrorcselekmény történt Mianmarban, ami érdekes módon a turisták számának a csökkenését nem eredményezte, sőt az tovább növekedett, de a turizusból származó bevétel 2003-ban már közel az előző évi felére esett vissza. 2004 csendesebb év volt a terrorcselekmények vonatkozásában, így növekedett nem csak a turisták száma, de az ezzel kapcsolatos bevétel is. 2005-ben viszont tíz terrorcselekményt regisztráltak, amelyben huszonegyen meghaltak és százhetvennyolcan megsérültek, ami jól látszik a grafikonon. Ebben az évben a turisták száma nem csökkent, de az érkezésük üteme jelentősen lassult, a bevétel viszont egyértelműen csökkent (14,4%). A 2006. évben a turisták száma is visszaesett (4,5%), a bevételeké pedig 28,9%-kal, miközben abban az évben „csak” kettő terrorcselekmény történt Mianmarban.

2007-ben, a viszonylag csendesebb évben emelkedett a turisták száma és a bevétel, ahogy a világbevételen belüli arány is. 2008-ban húsz terrorcselekményre került sor Mianmarban, így a turizusból származó bevétel visszaesett (17,5%), a turisták száma viszont lassan növekedett közben. 2009-ben harmadával csökkent a terrorcselekmények és a sebesültek száma, de a halottaké háromszorosára nőtt. Ez az előző évi eseményekkel együtt a turizusból származó bevételek további csökkenését (6,3%) hozta, miközben a turisták száma majdnem ilyen arányban emelkedett. 2010-ben csökkent a terrorcselekmények száma, a sebesülteké nőtt, de a turisták száma a világszerte megegyező ütemben növekedett, sőt a bevételek összege is majdnem ledolgozta a korábbi két év csökkenését. 2010 októberében Mianmar szövetségi köztársasággá vált és némileg enyhült a diktatúra,²⁶ ami hozzájárulhatott ahhoz, hogy innentől mind a turisták száma, mind az ezzel kapcsolatos bevételek exponenciálisan növekedtek annak

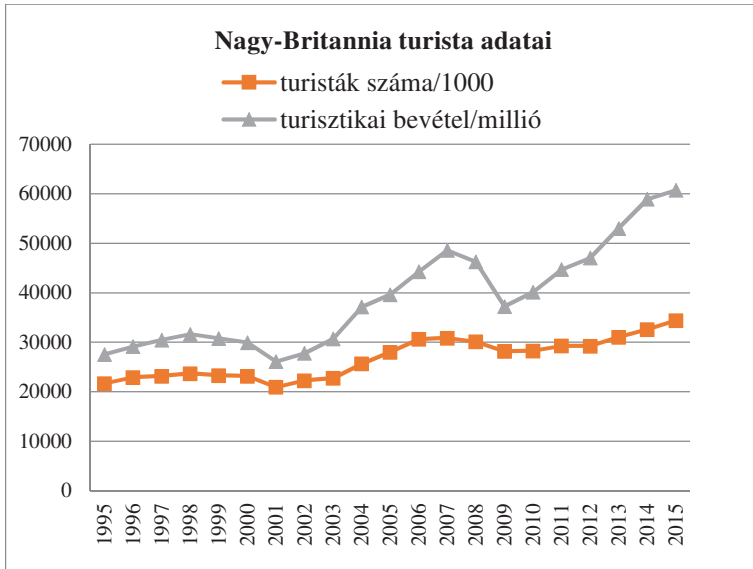
²⁶ Aun Szan Szu Kji Nobel Békédíjas ellenzéki vezető húszéves házi őrizetét 2010. november 13-án megszüntették. 2016. április 6-ától államtanácsosként Mianmar kormányfője.

ellenére, hogy a terrorcselekmények és az áldozatok száma is drasztikusan szaporodott.

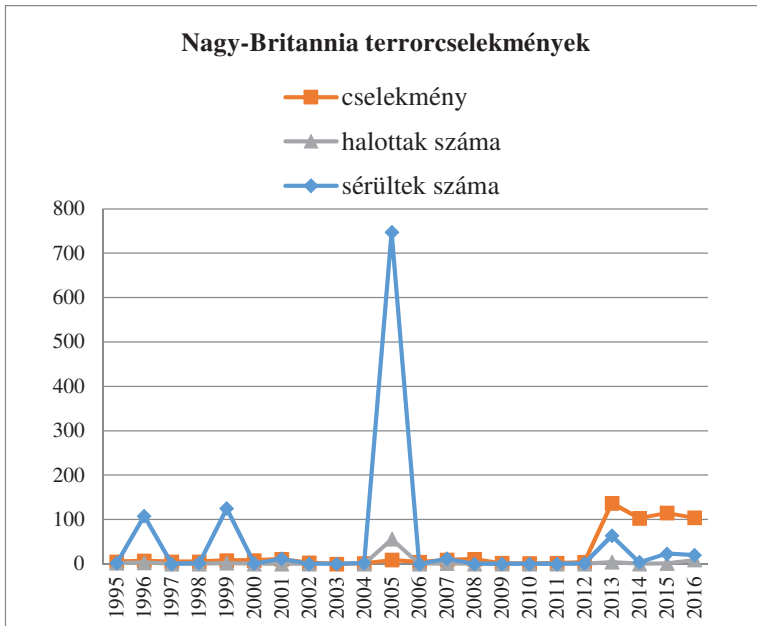
Mianmar vonatkozásában összegezve megállapíthatjuk, hogy az alap-hipotézisünk – amelyet eddig nem ismertettünk – csak részlegesen bizonyult megalapozottnak, ugyanis a turisták száma, illetve annak csökkenése nem volt a terrorcselekményekhez köthető, míg a turizmusból származó bevételek visszaesése 1997-ben, 2003-ban és 2005-2006-ban, illetve 2008-2009-ben köthető a terrorcselekményekhez, viszont 2011-től egyértelműen elszakadt a két eseménysor egymástól.

Nagy-Britannia

Nagy-Britannia azért került a vizsgálati körbe, mert az egyik legkedveltebb turista célpont, miközben a területén a kezdetektől (a GTD 1970 óta tart nyilván ilyen adatokat) követtek el terrorcselekményeket változó intenzitással, ami a hatáselemzés szempontjából kedvező is. Továbbá az utóbbi időben – legalábbis európai mértékben – nagyon elszaporodtak a terrorcselekmények. Itt kell megjegyezni, hogy alapvetően az említett két hivatalos forrásra támaszkodtunk, amelyek a terrorcselekmények vonatkozásában 2016 decemberéig adottak, de a turizmus adatait érintően csak 2015-ig állnak rendelkezésre, így a legfrissebb események, tendenciák nem lehetnek hatással az elemzésre.

9. számú ábra: Nagy-Britannia turizmus adatai 1995-2015

10. számú ábra: Nagy-Britannia terrorcselekmények adatai 1995-2016

A két grafikon vizuális értékelése, összevetése nem ad túl sok információt. Tekintettel arra, hogy a terrorcselekményekben hétszáznegyvennyolcan sebesültek meg 2005-ben, így a grafikon többi értéke vizuálisan szinte értelmezhetetlen. Ezért inkább a melléklet adataira alapozhatunk.

A melléklet adataiból jól kivethető, hogy Nagy-Britannia a világ turizmusának egyik legjelentősebb szereplője, a világ UNWTO által nyilvántartott kétszázhatvanhárom országának turizmusból származó bevételeinek közel 6%-a ideköthető. Viszont a terrorizmus is régóta jelen van, ami azt jelenti, hogy 1970-től nem volt olyan év, amikor legalább kettő terrorcselekményt ne követte volna el. Az általunk elemzett időszakot megelőzően (ezek az adatok a mellékletben nem szerepelnek) az 1990-es évek elején évi harminc-ötven terrorcselekményt kellett elszenvednie az ott élőknek és tartózkodóknak. 1995-től viszonylag nyugodtabb időszakot jeleznek az adatok. A turizmus fejlődött, az érkező turisták száma huszonegyről közel huszonzéte millióra nőtt 1998-ig, ahogy a bevételek ütemesen emelkedtek a világátlagot is meghaladva. 1999-ben viszont a terrorcselekmények száma 60%-kal nőtt és százhuszonötven megsérültek a terrorcselekményekben. Ez szinte azonnal érzékelhető volt a turisták számának és a bevételek csökkenésében. A következő két évben nem csökkent a terroristák intenzitása, sőt 2001-ben tovább nőtt az elkövetett cselekmények száma. A turisták száma és a bevétel ebben a három évben folyamatosan csökkent olyan mértékben, hogy a világon a turizmusból származó bevételekben való aránya is visszaesett (5,97%-ról 4,6%-ra). Megjegyzendő, hogy a jelentős csökkenésben közrejátszhattak a 9/11-es események, amelyek nem Nagy-Britanniában történtek, de a terrorizmus része, így a hipotézis megerősítését jelenti. Az Egyesült Királyság területén a terrorcselekmények vonatkozásában ezután csendesebb időszak következett 2005-ig. Ebben az évben viszont kilenc terrorcselekményt követtek el, ötvenhatan meghaltak, hétszáznegyvennyolcan megsebesültek.²⁷ A hipotézissel szemben ekkor nem csökkent sem a turisták száma, sem a bevétel. Két, viszonylagosan nyugalmi év (2006-2007) után 2008-ban

²⁷ https://hu.wikipedia.org/wiki/2005-%C3%B6s_londoni_terror%C3%A1mad%C3%A1s Letöltve: 2017. 10. 04.

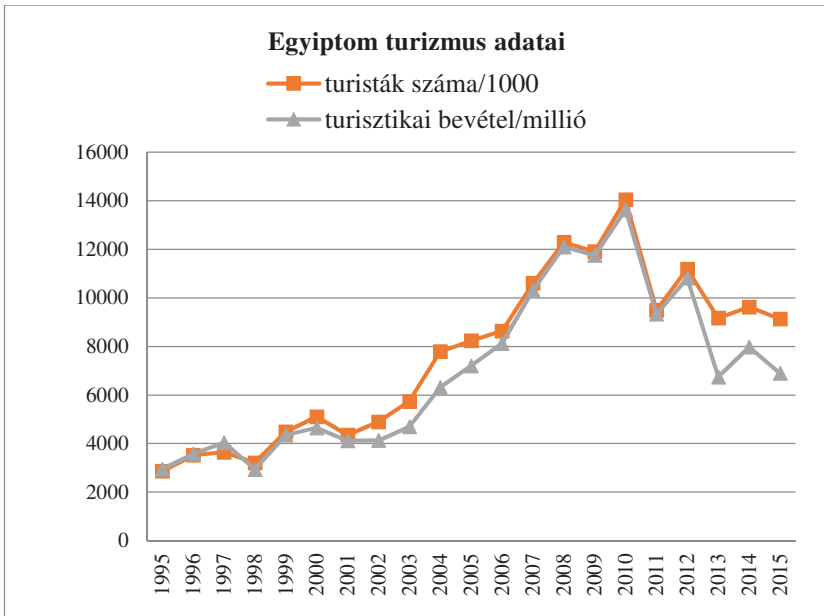
tizenegy terrorcselekményre került sor. Visszaesett az érkező turisták száma és a bevétel is, illetve a világturizmusból származó bevételből való részesedés erős csökkenésnek indult. A bevétel értéke a következő évben is mérséklődött, míg a turisták száma a következő négy évben, egészen 2012-ig csökkent, illetve alacsony szinten maradt. A XXI. század második évtizede „fekete” időszak az Egyesült Királyság terrortörténetében. 2013-tól évente több mint száz terrorcselekményt követtek el. Szerencsére a halottak és a sérültek száma viszonylag minimális volt, bár 2013 ebben is kivétel a hatvannégy sebesülttel. Ennek ellenére az érkező turisták száma lendületes növekedést (4-6%) mutatott, sőt a bevételek még intenzívebb emelkedést produkáltak (5-13%).

Összegezve Nagy-Britannia tekintetében kettős képet látunk a hipotézis vonatkozásában, ugyanis míg az ezredfordulós adatok megerősítették, addig a 2005 és 2013 utáni számok inkább cáfolták a feltételezést, mely szerint a terror elriasztja a turistákat. A 2008. év és az azt követő adatok talán részben alátámasztóak, de lehetséges, hogy csak a világgazdasági válságnak tudhatók be, így nem perdöntőek. Tovább folytatjuk az elemzést más országokkal.

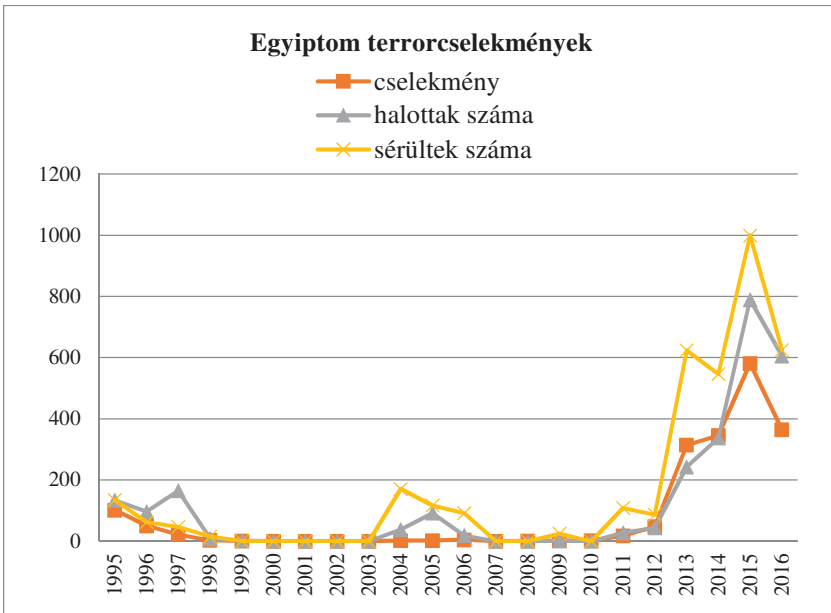
Egyiptom

Egyiptom részben az emberiség bölcsőjének tekinthető, így a turizmus egyik közkedvelt célpontja.²⁸ Nem véletlen, hogy az ország GDP-jének az egytizede a turizmusból származik. Eközben az országban a második világháború óta különböző mélységű és színezetű diktatúrák váltják egymást.

²⁸ Érdekes, hogy ennek ellenére az odaérkező turisták számának nagyságrendje megegyezett a magyarorszáigival, 1995-ben 2,8 millió fő volt mindkét országban.

11. számú ábra: Egyiptom turizmus adatai 1995-2015

12. számú ábra: Egyiptom terrorcselekmények adatai 1995-2016

Egyiptom esetében a két grafikonon is látható a két terület közötti kapcsolat. Az 1990-es években, amikor magas a terrorcselekmények száma megbicsaklik a növekedés, ahogy a múlt évtized közepén is mindkét trendben változás látható. Egyértelműbben a 2010 utáni időszak jelzi a kapcsolatot, vagyis a terror erősödésével a turizmus visszaesett. Részletebben a melléklet adatainak elemzésével tudjuk vizsgálni a tényeket. Meg kell említeni, hogy a grafikonon és a mellékletben szereplő időszak előtt, – vagyis a szocialista világrendszer összeomlása után – Egyiptom terrorcselekményekben aktív időszakot élt át, amelynek csúcspontja 1993-94 volt százhuszonhét-száznegyvenhárom terrorcselekménnyel, százharminckettő-százhetvenhárom halottal és kétszáztizennégy-száznegyvennyolc sebesülttel évente. Ez azért lehet fontos, mert a vizsgált 1995-től ennél kevesebb terrorcselekményt és kevesebb áldozatot tartunk nyilván. A kvázi biztonságosabbá váló országba egyre több turista érkezett és a bevételek is növekedtek. 1998-ban hirtelen csökkent a turisták száma 12,1%-kal, míg a turizmusból származó bevétel 27,3%-kal esett vissza annak ellenére, hogy a terrorcselekmények száma hetedére csökkent. Viszont volt egy terrorcselekmény 1997. november 17-én, ami konkrétan turisták ellen irányult. Ötvennyolc külföldi turistát és négy egyiptomit mészároltak le löfegyverrel és karddal felszerelkezett támadók Luxor városának egyik ősi templománál. A médiában is nagy hírverést kapott az esemény.²⁹ Láthatjuk, hogy nem mindig a mennyiségi mutatókban kell a választ keresni, ugyanis elég volt egy kimondottan turistákat célzó terrorcselekmény és a média felerősítő hatása ahhoz, hogy elriassza a turistákat. Ez időlegesen volt, mivel 1999-ben az addigi legtöbb, 4,4 millió turista érkezett megnézni a piramisokat és a bevételek is csúcst döntöttek. 2004-ig nem történt terrorcselekmény Egyiptomban és lényegében emelkedő tendencia jelezte mind a turisták számát, mind e területtel kapcsolatos bevételek nagyságrendjét. Ezt szakította meg időszakosan 2001-ben turisták számának 14,8%-os visszaesése, illetve a bevételek 11,6%-kal alacsonyabb szintje. Ez látszólagosan nincs kapcsolatban a

²⁹ <http://www.nytimes.com/1997/11/24/world/luxor-survivors-say-killers-fired-methodically.html>, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/32179.stm> Letöltve: 2017. 11. 25.

terrorizmussal, mivel 2000-2003 között Egyiptomban nem regisztráltak terrorcselekményt. Mégis van összefüggés a turizmus visszaesése és a terrorizmus között, mivel 2001-ben történt a már említett „9/11”, ami után az USA és szövetségesei „háborút hirdettek a terror ellen”, vagyis az iszlám terrorizmus ellen. A turisták bizalma megrendült³⁰ az arab, illetve iszlám államokban, így ezen országokban időszakosan visszaesett a turizmus, de 2003-ban újabb csúcsokat mutattak az adatok és intenzív fejlődést jeleztek. 2004-2006 között ismét elszaporodtak a terrorcselekmények, évente kettő-öt történt. A halottak száma tizenkilenc-kilencvenkettő között alakult és kilencvenkettő-százhetvenegy volt a sérültek száma. Ennek ellenére mind a turisták száma, mind a bevételek növekedtek, pedig mindkét 2005. évi terrorcselekmény kimondottan a turisták ellen irányult Kairóban, illetve Sharm el-Sheikhben. Ez a hipotézis (legalábbis részbeni) cáfolatának tekinthető. Ezzel szemben a hipotézist támasztja alá, hogy az ismét biztonságossá váló Egyiptomban (2007-2008-ban nem volt, illetve egy terrorcselekmény történt sérült és halott nélkül) évente kétmillióval nőtt az érkező turisták száma és a bevételek is rekordot döntöttek. Vélhetően a pénzügyi, illetve gazdasági világválság következménye volt a 2009. évi minimális megtorpanás. Ezt jelzik a 2010-es év kiemelkedő adatai is. 2011 már az „arab tavasz” által fémjelzett időszak kezdete, ami Egyiptom vonatkozásában azt jelentette, hogy minden évben egyre több terrorcselekményt követtek el egyre több halottal és sebesülttel. 2015-ben ötszáznyolcvankettő terrorcselekmény történt, ami ötszöröse a húsz évvel korábbi adatnak és ezer ember sebesült meg. A terrorba és instabilitásba zuhanó államba hullámozóan, de a 2010-es adatokhoz képest ötmillióval kevesebb turista látogatott és a turizusból származó bevételek közel a felére estek 2015-re.³¹

Az egyiptomi adatok alapján összességében megállapítható, hogy a húsz évvel ezelőtti, valamint az elmúlt hat év adatai alátámasztják a hipo-

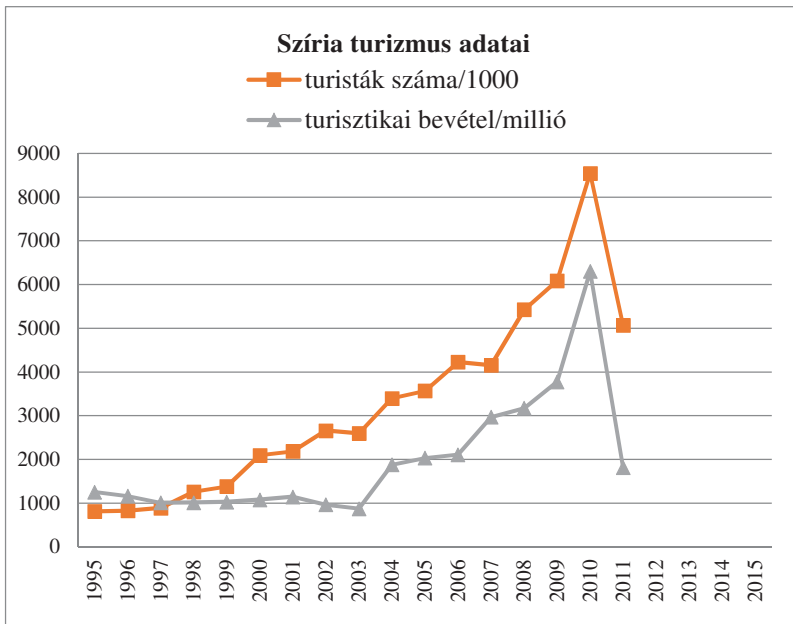
³⁰ Az egyik elkövető egyiptomi volt.

³¹ A turizmus visszaesése is hozzájárult ahhoz, hogy az észak-afrikai ország folyó fizetési mérlegének hiánya 37,5 százalékkal nőtt. - http://www.portfolio.hu/gazdasag/turisztikai_nagyhatalmakat_sopor_el_a_terror_ujakat_emel_fel.236436.html Letöltve: 2017. 11. 25.

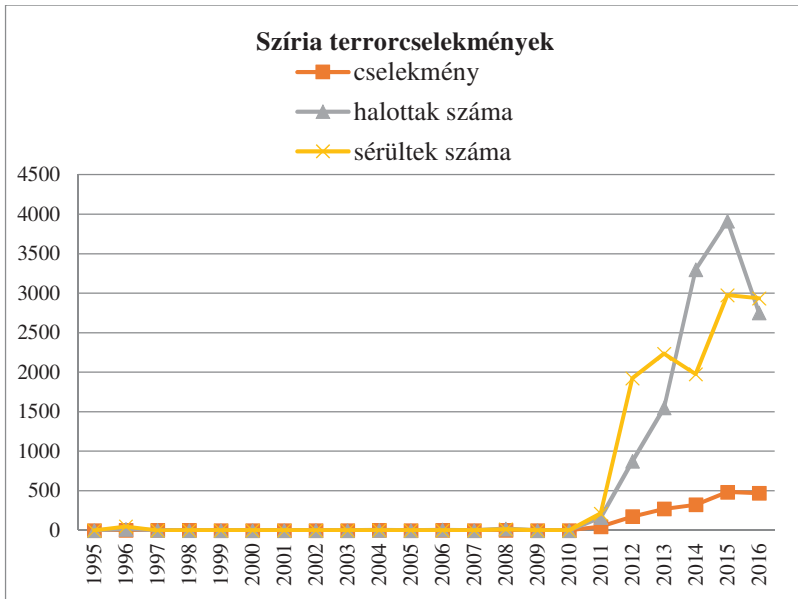
tézist. Az ezredfordulós adatok annyi kitételrel, hogy a terror nem mindig az adott országban értendő, vagyis más országban elkövetett terrorcselekményeknek is lehet hatása, visszahatása egy adott ország turizmusára, illetve nem mindig a mennyiség a mérvadó. Az elmúlt évtized egyiptomi terrorcselekményei viszont gyengítik a hipotézis alátámasztottságát.

Szíria

Szíria az emberiség őstörténetének egyik meghatározó területe és birtokosa volt, számtalan több ezer éves lelettel. A múlt idő viszont az elmúlt években vált nyomatékosná, amikor az Iszlám Állam (ISIS) következetesen igyekezett az emberiség pótolhatatlan múltját jelző, illetve jellemző építményeket, tárgyakat elpusztítani a terrorizmus alapismérvének megfelelően, a félelemkeltés érdekében.

13. számú ábra: Szíria turizmus adatai 1995-2011

14. számú ábra: Szíria terrorcselekmények adatai 1995-2016

Szíria esetében egyszerűbb lesz a vizuális értékelés mint a korábban elemzett államok esetében. Az ország az elmúlt évekig szinte mentes volt (a regisztrált) terrorcselekményektől, így a turisták száma lineárisan emelkedett lényegében a világszinttel együtt, bár a bevételek a vizsgált első évtizedében inkább stagnáltak és csak utána indultak fejlődésnek. 2011 viszont fordulatot jelentett a terrorcselekményekben és a turizmusban egyaránt. Az „arab tavasz” kvázi eredménytelensége Szíriában polgárháborúhoz vezetett és „elszabadult a terror”. Ez azt eredményezte, hogy 2011-ben harmadával csökkent a turisták száma, a bevételek pedig kevesebb mint a harmadára. Ezt követően már nincs nyilvántartott adat (nem csak a turizmus területén).

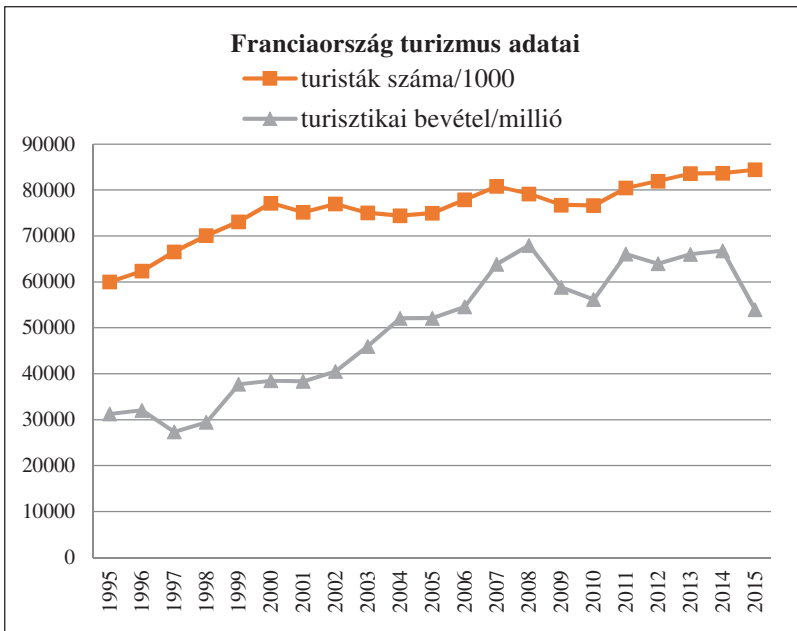
A mellékletben lévő adatok a fentiek megerősítésén és pontos illusztrálásán túl azt is jelzik, hogy a korábbi években már hatással voltak a terror események a szír turizmusra. Az 1990-es évek közepén elkövetett néhány terrorcselekmény következtében a turizmusból származó bevételek csökkentek, illetve sokáig stagnáltak. Ebben már éreztette hatását az

említett 9/11 terrorcselekmények, amelyek a legtöbb arab és muszlim állam turizmusát negatívan befolyásolták.

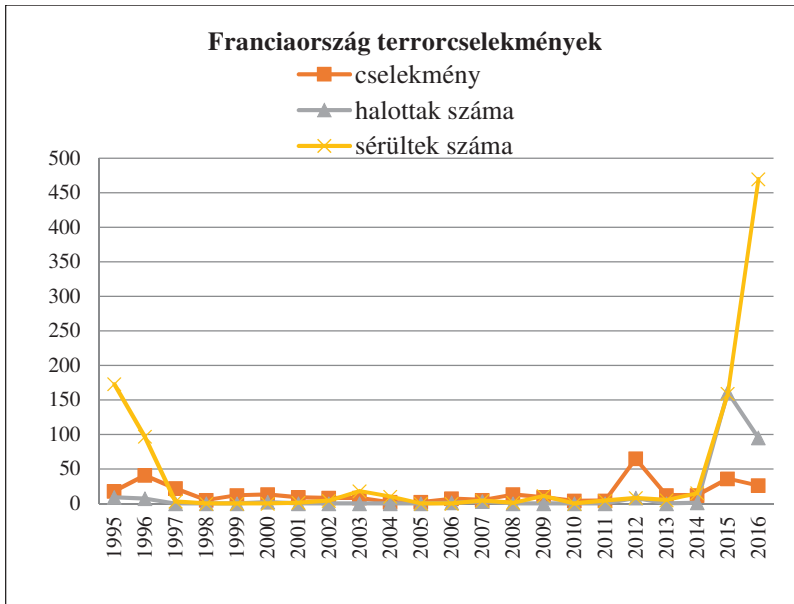
Szíria esetében egyértelműen alátámasztásra került a hipotézisben felvázolt gondolat, hogy a növekvő terror csökkenti a turizmust.

Franciaország

Franciaország a Föld egyik legkedveltebb turisztikai célországa, ahová az Egyesült Királyságnál háromszor több turista utazik és a világturizmusból származó bevételek 6-7%-át itt költik el. Kevésbé ismert, hogy az ország területén évtizedek óta rendszeresen követnek el terrorcselekményeket. A GTD szerint 1972 óta nem volt olyan év, amikor legalább két terrorcselekmény ne történt volna.

15. számú ábra: Franciaország turizmus adatai 1995-2015

16. számú ábra: Franciaország terrorcselekmények adatai 1995-2016

A vizuális összevetés Franciaország esetében is nehézségekbe ütközik, mivel a 2016. évben a terrorcselekményekben négyszázhetvenen sérültek meg, így a többi érték, illetve azok közötti különbség szinte láthatatlan. Megállapítható a terrorcselekmények kapcsán, hogy az értékelt időszak elején és végén voltak magasabb értékek, miközben a turizmus adatai jelzik a fejlődést. Ez nem olyan exponenciális mértékű, mint a világátlag, illetve a korábban elemzett országok többségénél, továbbá van néhány csökkenő időszak. A részletesebb elemzéshez a melléklet ad segítséget.

Az adatokból láthatjuk, hogy az 1990-es évek közepén évente két-három tucat terrorcselekményt követte el Franciaországban, amelyek hét-kilenc halottat és kilencvenhét-százhetvenhárom sebesült áldozatot követeltek. Ennek is lehetett a következménye, hogy 1997-1998-ban visszaestek a turizmusból származó bevételek. A turisták száma viszont nem csökkent, hanem viszonylag egyenletesen 4-6%-kal növekedett. A 2001-es 9/11 itt is érezte a hatását, csökkent a turisták száma és a bevétel. 2003-2004-ben kismértékben (2,55%) visszaesett az érkező turisták szá-

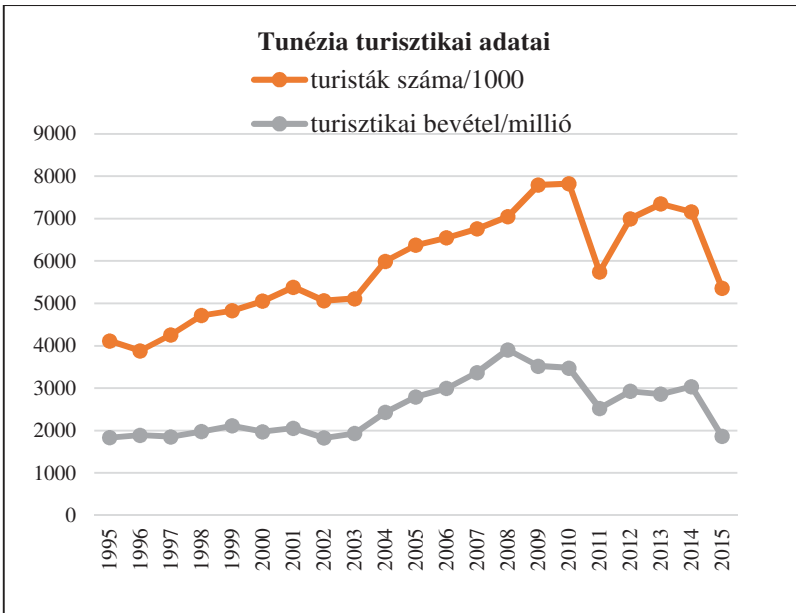
ma, ami csak részben köthető az évi nyolc terrorcselekményhez (nem halt meg senki, de tizennyolc sérült volt). Érdekes azt is megfigyelni, hogy innentől napjainkig Franciaország részaránya a világturizmusból származó bevételekből folyamatosan csökkent, és 7,09%-ról 2015-re 3,76%-os szintre zsugorodott. Valószínűsíthető, hogy a 2008. évben elkövetett tizenhárom terrorcselekmény is hatással volt – a világgazdasági válság mellett – arra, hogy 2009-ben a turisták száma 3,1%-kal, míg a bevételek 13,4%-kal estek vissza. 2012-ben mennyiségi ugrás történt, ugyanis hatvanöt terrorcselekményt regisztráltak, majd az azt követő két évben egy-egy tucat ilyen cselekményt. 2015-16-ban ismét huszonhat-harminchat terrorcselekményt regisztráltak, de ami súlyossá tette az eseményeket az a kilencvenöt-százhatvanegy halott és a százötvenkilenc-négyszázhetven sebesült. Mindez annyiban érezte a hatását, hogy a turisták, ha nem is kerültek el Franciaországot, de a számuk növekedése jelentősen lelassult (0,08-0,9%), miközben a turizmusból származó bevételek 2015-ben már 19,2%-kal visszaestek.

Franciaország vonatkozásában összegezve nem lehet egyértelműen állást foglalni, mivel az 1990-es évek második felében csak valószínűsíthető, hogy a terrorcselekmények miatt csökkentek a turizmus bevételei. A 9/11 negatív hatása határozottan érzékelhető, míg az egy évtizede jelentkező kevesebb turista és bevétel csökkenés már nem egyértelműen a terrorizmus következménye, míg az elmúlt évek eseményei markánsan viszszavetették az ottani turizmust.

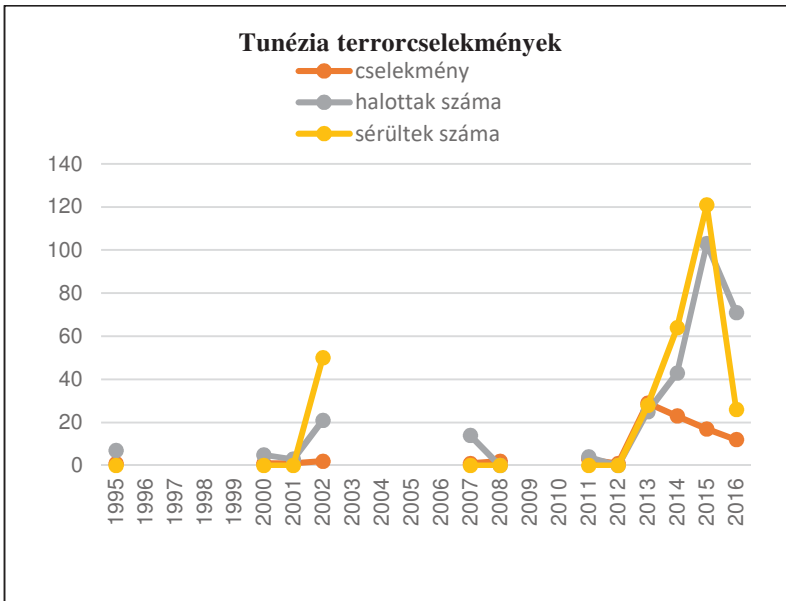
Tunézia

Tunéziát a történelmi múltja, de még inkább a tengerpartja és kedvező árai teszik vonzóvá a turisták számára, miközben az elmúlt években ki-mondottan a turisták ellen végrehajtott terrortámadásokkal kapcsolatos hírek jellemezték³² a médiában.

³² <http://24.hu/kulfold/2015/06/26/het-embert-megoltek-tuneziaban-a-turistaovezetben/>
Letöltve: 2017. 10. 04.

17. számú ábra: Tunézia turisztikai adatai 1995-2015

18. számú ábra: Tunézia terrorcselekmények adatai 1995-2016

Tunézia vizuális értékelése viszonylag egyszerű, ami annak köszönhető, hogy relatíve „kevés” terrorcselekményt kellett elszenvednie az ott lévőeknek. Látszik, hogy az 1990-es évek közepén voltak terror események és a turisták száma egy évben visszaesett. Az ezredforduló idején már több esemény történt, amelyek súlyosabb kimenetelűek voltak. Ezek a turisztikai adatokban már két évben okoztak alacsonyabb értéket a turisták számában és a bevételek tekintetében egyaránt. 2007-2008-ban ismét egy-két terror esemény történt, ami kisebb megingást jelentett a turizmusban. 2011-ben bekövetkezett az „arab tavasz”, ami Tunéziából indult néhány terrorcselekménnyel, majd a következő években fokozódott és a turizmust, valamint az ebből befolyó bevételeket is jelentősen érintette.

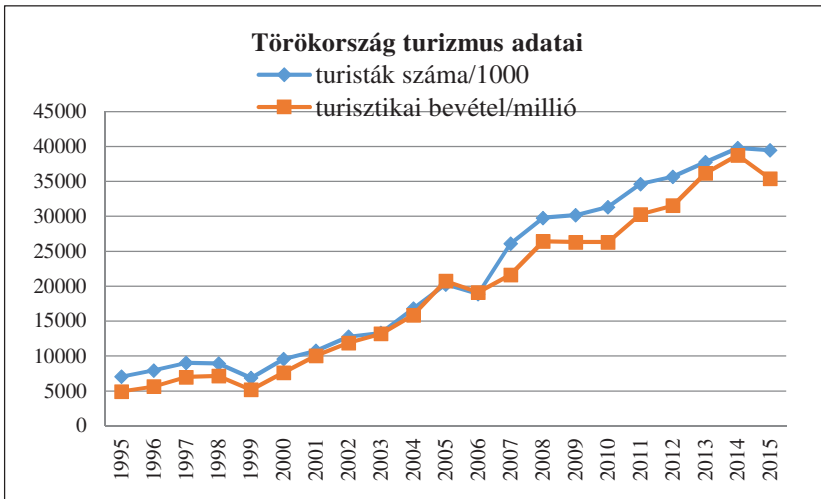
A mellékletet a részadatok vonatkozásában célszerű megnézni, ami alátámasztja a fenti megállapításokat. Érdeemes megnézni továbbá a mellékletben, ami a grafikonból csak részben érzékelhető, hogy a 2011-es események után a 2012. évben mindössze egy terrorcselekményt követtek el, amelynek nem volt sem halottja, sem sebesültje. Az emberek úgy gondolhatták, hogy a helyzet normalizálódott, ismét lehet utazni. Ennek következtében 21,8%-kal nőtt az érkező turisták száma és a bevételek is 15,9%-kal emelkedtek. Ezután az újbóli terrorcselekmények először elbizonytalanították a turistákat (stagnálás 2013-2014-ben). Majd 2015-ben az a felismerés, hogy mégis instabil a helyzet és a terrorcselekményekben százas nagyságrendben sebesültek és haltak meg emberek, főleg turisták, azt eredményezte, hogy a turisták jelentős része elpártolt ettől az országtól.

A hipotézis a lényegét tekintve erre az országra teljes mértékben érvényes.

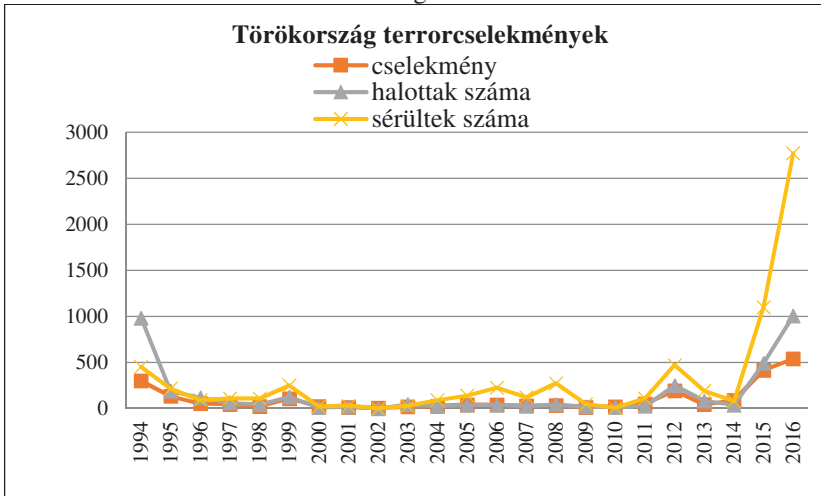
Törökország

Törökország két földrészen helyezkedik el, ebből adódóan viszont eltérő kultúrákat, gazdasági és társadalmi berendezkedéseket, valamint gondolkodásmódot képviselő térségeket köt össze és választ is el egyben. Ezáltal

nemcsak a kereskedők, hanem a kalandvágyók és a tengerpartja révén egyre inkább a pihenni vágyók egyik kedvelt célpontja. Sokszínű etnikai és kulturális sajátosságai konfliktusok forrása is, ezért azon országok közé tartozik, ahol szinte rendszeresek a terrorcselekmények. Az 1970-től 2016-ig terjedő időszakban csak 1973-ban nem regisztráltak az ország területén elkövetett terrorcselekményt.

19. számú ábra: Törökország turizmus adatai 1995-2015

20. számú ábra: Törökország terrorcselekmények adatai 1995-2016

A vizuális elemzést majdnem lehetetlenné teszi a 2016-ban elkövetett ötszáznegyven terrorcselekmény és az ezernégy halott, illetve a kétezer-hétszáznegyvenkettő sebesült nagyságrendjének eltérése a korábbi időszaktól. Ezért nézzük inkább a mellékletet.

Törökország vonatkozásában is meg kell említeni a melléklet idősorát megelőző év terror adatait, ugyanis az 1994. évben kétszázkilencvenkilenc terrorcselekményben kilencszáznyolcvanketten haltak meg és további négyszázötvenkettő ember sebesült meg. Ehhez képest az 1995. évi események adatai felét, negyedét teszik ki. Vélhetően ennek a terror aktivitás csökkenésének is szerepe lehetett abban, hogy 1995-1998 között intenzíven (évente 12-23%) emelkedett az országba érkező turisták száma és a turizmusból származó bevétel. Az 1998. évben némileg megtörik a logika, mivel annak ellenére, hogy a terrorcselekmények száma és az áldozatok száma is csökkent, mégis mérséklődött a turisták száma és a turizmusból származó bevétel. 1999 viszont már ismét erősíti a hipotézist, mivel a Törökországban regisztrált terrorcselekmények ötszörösére növekedtek és ezzel együtt a turisták száma és a bevétel is mintegy negyedével visszaesett. Az ezredfordulón, illetve az azt követő két-három évben a terror egyre enyhébb mértékben volt jelen Törökországban, így a turizmus adatai szinte extrém módon növekedtek. Azért megjegyzendő, hogy ebben az időszakban Törökország „kedvezményezettje” lehetett annak a helyzetnek, hogy a 9/11 kapcsán az arab és muszlim országoktól részben elpártoltak a turisták. Ez azt jelenthette, hogy mint NATO tagállam vélhetően kvázi biztonságosnak volt tekinthető – legalábbis az említett államokhoz képest – és a turisták egy része inkább Törökországot választotta, mint az arab országok valamelyikét.

2005-2006-ban ismét több tucatra nőtt a terrorcselekmények száma Törökországban, ami azt eredményezte, hogy 2006-ban több mint egymillióval visszaesett az odalátogató turisták száma és természetesen a bevétel is csökkent (7,82%). 2007-ben viszont már harmadával, illetve a felére csökkent a terrorcselekmények és az áldozatok száma, ami összefüggésbe hozható azzal, hogy közel ilyen arányban növekedett a turisták száma és a

bevételek is. A 2008. év ismét fordulatot hozott, pontosabban ekkor közel harmadával növekedett a terrorcselekmények száma és duplájára nőtt a halottak és sérültek száma. Ez abban az évben még nem, de a következőben már érezte a hatását, mivel a turisták száma stagnált és a bevételek csökkentek. Ez részben a világgazdasági válsággal is összefüggött.

2010-2012 között a terrorcselekmények és az áldozatok számát illetően ismét emelkedő fázis következett, de a turisták száma és a bevételek is nőttek. Ez formális ellentmondás, ami a 9/11-es időszakhoz hasonlóan a turizmus erősödése vonatkozásában vélhetően annak volt köszönhető, hogy a turisták egy részének a potenciális célpontja a Közel-Kelet volt, de az „arab tavasz” okán az úti céljukat némileg módosították, így egy részük az arab országok helyett Törökországot választotta. 2013-2014-ben a 2012-es adatokhoz képest enyhébb évek következtek a törökországi terror vonatkozásában. Ez segíthette, hogy növekedett mind a turisták száma, mind a bevételek nagyságrendje, bár megjegyzendő, hogy nem olyan ütemben, mint a korábbi „tényleg békés” időszakokban. 2015-ben a többszörösére növekedett mind a terrorcselekmények, mind az áldozatok száma, amelynek következtében a turisták száma és a bevételek is visszaesettek.

Összességében Törökország esetében is alapvetően helytállóan tekinthető a hipotézis: amikor a terror események fokozódtak,³³ akkor, illetve a következő évben a turizmus visszaesett. Ám itt is – mint a többi vizsgált országban – a visszaesések csak időszakosan jelentkeztek, valamint új jelenségeként tapasztalhattuk, hogy a térségben megjelenő, illetve erősödő terror a kvázi biztonságosabb ország felé terelheti a turisták legalább egy részét.

A terrorcselekmények száma, az annak következtében meghaltak és megsérültek száma, illetve a médiában való megjelenés jelentős mértékben befolyásolja a turisták, illetve a potenciális turisták döntését, hogy utazzanak-e és melyik országba, melyik térségbe tegyék.

³³ Kovács Gábor: Az integrált határellenőrzési rendszer létrehozására irányuló törekvések Törökországban. *Hadtudomány* 25. 1-2. (2015) p. 162-170.

Napjaink Hadtudománya: Az aszimmetrikus hadviselés. Budapest, Magyarország: 2014.11.12

Ezzel együtt az extrémítás, a terror jelenléte nem mindenkit riaszt el, sőt vannak olyan esetek, helyzetek, amikor ezek vonzó hatást jelenthetnek egyesek számára.

Extrém turizmus *„Terror-turisták”*

Európában a terrorfenyegetettség nem a „bevándorlókhoz” köthető, hanem alapvetően a „bennszülöttekhez”,³⁴ és csak kisebb részben a migráns háttérűekhez. Vagyis a fő gond – állítják a szociológusok³⁵ – az identitás elvesztése, a társadalmi értékrend elbizonytalanodása.

A másod- vagy harmadgenerációs migráns muszlimok (azaz a bevándorlók leszármazottai, akik már valamely EU-tagállamban születtek, nőttek fel) bizonyos hányada – amilyenek a párizsi és a belgiumi terror elkövetői is voltak – már nem érzi sajátjának szülei, nagyszülei kultúráját,³⁶ de az európai társadalmak sem fogadják be őket és gyakori tapasztalatuk a diszkrimináció. Ebben a kitaszítottágban sokan fogékonyak a szélsőséges, internetes portálokon és egyes európai mecsetekben módszeresen hirdetett, gyújtó hangú ideológiákra és csatlakoznak a közel-keleti dzsihádisták mozgalmához. Mondhatnánk azt is, addig van szerencsénk, amíg elutaznak egyfajta „terror-turistaként” és valamely közel-keleti országban élnek ki az identitászavarból fakadó frusztráltságukat. A kockázat abból fakad, amikor visszajönnek³⁷ szülőföldjükre. Egyes információk szerint³⁸ például ezerkétszáz francia, hatszázötven német, ötszáz brit, négyszázötven spanyol állampolgár harcolt az ISIS tagjaként. Ugyanakkor nem te-

³⁴ Például Anders Behring Breivik.

³⁵ http://hvg.hu/hvgfriss/2015.03/201503_muszlimok_dzsihadistak_es_rasszistak_europa
Letöltve: 2015. 04. 02.

³⁶ A többség nem is tartja a vallását, a rítusokat, nem jár mecsetbe.

³⁷ Az ISIS által elfoglalt területek csökkenésével, a veszített csaták számával ez a fenyegetettség erősödik is

³⁸ Tálás Péter – Szente-Varga Mónika: A 2017. augusztusi spanyolországi terrortámadásokról – Stratégiai Védelmi Kutatóközpont Elemzések 2017/8. p. 2.

kinthető mindenki potenciális terroristának, aki abból a térségből érkezik.³⁹

Itt kell megemlíteni, hogy a tömegbefolyásolást sikeresen műveli az ISIS az úgynevezett hibrid hadviselés részeként, amely nagyon jól kihasználja az internetes felületeket, a közösségi hálózatokat, a YouTube-ot, valamint a tévéműsorok szenzációéhségét.⁴⁰ Így nyújtva egyfajta ideológiát,⁴¹ „megoldást” az általában szétesett magánéletű, mentálisan instabil, sok esetben pszichésen problémás személyek számára, akik elveszetteknek érzik magukat. Terrorcselekmények elkövetésével viszont végre ők is lehetnek „valakik”, megkaphatják a „tizenöt perc hírnevüket.” Meg kell azonban jegyezni, hogy az egyes elkövetők esetében vélhetően több, egy időben ható és különböző fajsúlyú ok vezethet el a terroristává váláshoz.⁴² A terrorcselekmények bemutatásával, a részletek napokig tartó taglalásával a média nem csak a tömegek szubjektív biztonságérzetét rombolja, de egyenesen példát adhat az instabil személyiségű egyéneknek (mintakövetésre inspirál). Ezt tükrözheti, hogy 2016 júliusában szinte naponta olvashatunk Nyugat-Európában elkövetett kétes terrorcselekményekről, majd 2016-2017-ben a gépjárművel tömegbe hajtás vált egyfajta elkövetési mintává.

A terrorizmus, az extrém helyzetek racionális módon távol tartják a turistákat, de mint ahogy jeleztük bizonyos szélsőséges vagy arra hajlamos személyeket akár vonzhat, de ennek vannak árnyalatai is. Itt kell megemlíteni az úgynevezett katasztrófa turizmust.

³⁹ Ritecz – Sallai: i.m. p. 56.

⁴⁰ „Az Iszlám Állam távirányítóként használja a nyugati médiát.” Lásd: Bihari Ádám: A média az Iszlám Állam kinyújtott keze. In: HVG, 2016. 07. 28.

⁴¹ Egyfajta „dzsihádfranchise”-ként. Az Iszlám Állam médián keresztül toborzott új katonái számára az iszlám vallás már csak egy logó, legfeljebb a zálog a túlvilági élet nagyszerűségére, ami felváltja evilági sikertelenségüket.

⁴² „...minden esemény többszörösen determinált, hogy több, egy irányba ható ok következményeképpen keletkezik.” Lásd: Freud, Sigmund: Mózes. Európa Kiadó, Budapest, 1987. p. 165.

Katasztrófa és/vagy turizmus (esetvizsgálat Budapest 2006)

Az olvasók egy részének akár személyes emlékei is lehetnek a hazánkban 2006 őszén kialakult „katasztrófális” szituációkról és arról, hogy ezen események kapcsán tapasztalhattuk meg testközelből, hogy egyeseket vonzanak a társadalmi vagy természeti katasztrófák, míg másokat távol tartanak.

Mielőtt erre rátérünk, elevenítsük fel mi történt akkoriban.

21. számú ábra: Barikád a Ferenciek terén⁴³

2006. szeptember 17-én indult kormányellenes tüntetések sorozata, amelyek elsősorban Budapesten, valamint több magyarországi városban kezdődtek néhány nappal azután, hogy nyilvánosságra került Gyurcsány Ferenc miniszterelnök úgynevezett „őszödi beszéde”. A demonstrációk középpontja Budapesten, az Országház előtt, a Kossuth téren volt, ahol eleinte tízezres tömeg gyűlt össze esténként. A tüntetők napokon belül különböző csoportokat, szervezeteket alakítottak, melyeket egységesen Kossuth térieknek neveztek el. A tüntetők egy csoportja szeptember 18-án

⁴³ Forrás: http://mandiner.hu/cikk/20110218_nyilvanosak_a_2006_os_zavargasok_titkosított_jegyzokonyvei Letöltve: 2017. 04. 02.

az éjjeli órákban „megostromolta” a Magyar Televízió székházát, jelentős károkat okozva az épületben, illetve több, az épület előtt álló (főleg MTV-s) autóban. A szélsőségesek a tér kockaköveit felszedték, egyebek mellett ezekkel dobálták a rendőröket, akik hiába vetettek be könnygázt és vízágyút, a tüntetők erősebbnek bizonyultak és bejutottak az épületbe, ahol kifosztották a büfét.

A következő két éjszaka során a város több pontján kemény összecsapások voltak a tüntetők és a rendőrök között. A következő hónapok folyamán alkalmi csoportosulások és kormányellenes szervezetek ország-szerte nap mint nap tüntetéseken követelték a kormányfő lemondását.

2006. október 23-án, az 1956-os forradalom ötvenedik évfordulóján a délutáni óráktól Budapesten ismét összecsapások kezdődtek a lezárt Kossuth térre behatolni akaró csoportok és a rendőrség között. A Belvárosban, az erőszakos tömeg a Károly körúton és a Városháza parknál csapott össze a rendőrökkel. Az egész világot bejárta az a felvétel, amelyen az látható, hogy valaki elköti a Városháza parkban a forradalom évfordulójára kiállított tankot, és azzal indul a rendőrök felé. Az események az éjszaka kába nyúltak: a tüntetők az Erzsébet híd pesti hídfőjénél az északi Klotild-palota állványzatából építettek barikádot, onnan dobálták az őket megfékezni igyekvő rendőröket.

A rendőrség a tiltakozásokkal kapcsolatban összesen négyszázhetvenkettő embert állított elő, kettőszáznyolcvannégyet bűncselekmény, száztizenhetet szabálysértés, hetvenegyed pedig egyéb szabályszegés miatt. 2008 októberéig hatvankettő személy ellen indult büntető,- és tizenkettő személy ellen indult szabálysértési eljárást szüntettek meg.⁴⁴

⁴⁴ Forrás: https://hu.wikipedia.org/wiki/Magyarorsz%C3%A1gi_tiltakoz%C3%A1sok_2006_%C5%91sz%C3%A9n_és
http://hvg.hu/itthon/20110916_zavargasok_helyszinei_budapest
Letöltve: 2017. 10. 02.

22. számú ábra: A TV Székház ostroma⁴⁵

Megjegyzendő a GTD adatai szerint Magyarországon nem regisztráltak terrorcselekményt 2001-2007 között (1998: kettő, 1999-2000: nem volt, 2001: egy, 2008: kettő, 2009: egy, 2010-2013 között egy sem). Ezzel együtt a 2006 őszi események – ha időszakosan is – befolyásolták a magyarországi turizmust.

23. számú ábra: Magyarország államhatárát átlépő személyek száma 2003-2007 között⁴⁶

⁴⁵ Forrás: http://firkasz.blogspot.hu/2006_09_01_archive.html Letöltve: 2015. 04. 02.

Vizuálisan nehezen érzékelhető, de 2006. harmadik negyedévben visszaesett a határátlépők száma. Megállapítható, hogy a harmadik negyedévek addig emelkedő trendje megtört. Amennyiben a negyedik negyedéket nézzük, a fejlődési trend lényegében töretlen.

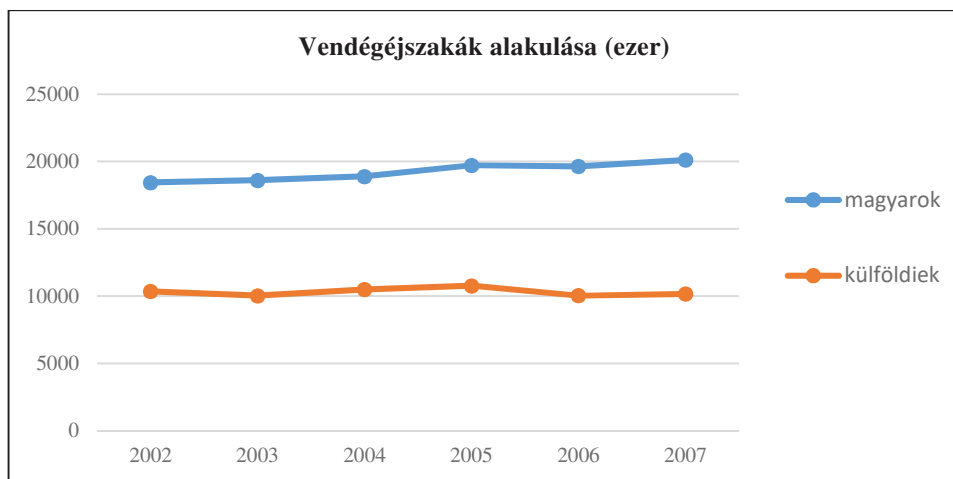
24. szám ábra: Magyarország államhatárát átlépő személyek számának változása⁴⁷

Az előző év azonos időszakához mért százalékos eltérés sokkal plasztikusabban mutatja a 2006 őszi események hatását. Egyedül ebben az időszakban - 2006. harmadik negyedév – volt negatív az eltérés. Ami nem jelent mást, mint az említett eseményeket megelőző és követő időszakokban a korábbi azonos időszakhoz képest mindig növekedett a határon átlépők száma, egyedül 2006. harmadik negyedévében csökken az átlépők száma, vagyis a turisták száma.

Nem ennyire pontosan, de érzékelhető a jelenségek hatása a vendégéjszakák számának éves adataiban is.

⁴⁶ Forrás: <http://statinfo.ksh.hu/Statinfo/haViewer.jsp> Letöltve: 2017. 10. 02. - adatai alapján rendszerezte és a grafikont szerkesztette a szerző

⁴⁷ Forrás: <http://statinfo.ksh.hu/Statinfo/haViewer.jsp> Letöltve: 2017. 10. 02. - adatai alapján rendszerezte és a grafikont szerkesztette a szerző

25. számú ábra: Vendégéjszakák alakulása Magyarországon⁴⁸

Vizuálisan látható a korábbi emelkedő trend 2006-os megtörése, főleg a külföldieket érintően.

Érdekes megnézni az előző év azonos időszakához képest milyen mértékben változtak a hazai lakosok és a külföldiek által eltöltött éjszakák arányai százalékban.

	2003	2004	2005	2006	2007
Külföldiek által igénybe vett vendégéjszakák változása (%)	-3,10	4,66	2,58	-6,80	1,24
Magyarok által igénybe vett vendégéjszakák változása (%)	5,96	-2,10	6,76	7,23	3,66

1. számú táblázat: Vendégéjszakák változása Magyarországon külföldiek és magyarok bontásban⁴⁹

A grafikonnál is jobban mutatja az előző évhez képest jelentkező változást százalékosan bemutató táblázat, hogy 2006-ban a külföldiek jelen-

⁴⁸ Forrás: <http://szakmai.itthon.hu> Letöltve: 2017. 10. 02. – adatai alapján rendszerezte és a grafikont szerkesztette a szerző

⁴⁹ Forrás: <http://szakmai.itthon.hu> Letöltve: 2017. 10. 02. – adatai alapján rendszerezte és a táblázatot szerkesztette a szerző

tős mértékben távol maradtak hazánktól, míg a magyarok ebben az időszakban a legnagyobb érdeklődés növekedést mutatták a belföldi turizmust érintően. Ez utóbbi vélhetően annak is következménye, hogy a fent említett események egy része ünnepekre esett (már előre várhatóak voltak) és így sokan megragadták az alkalmat és a tüntetések, atrocitások elkerülése végett inkább valamelyik vidéki szálloda kényelmét élvezték.

Összefoglalva megállapíthatjuk, hogy a 2006 őszi tüntetések és az ehhez kapcsolódó erőszakos incidensek a külföldi turizmus (időszakos) visszaesését eredményezték, de ezzel együtt belső, hazai turizmust generált.

Eközben viszont nem véletlenül fogalmazott úgy a Heti Világgazdaság az események ötödik évfordulóján: *„Valóságos aranybánya volt a budapesti katasztrófaturistáknak 2006 ősze. Ki sem kellett mozdulni a belvárosból azoknak, akik felgyújtott rendőrautók, lovas rendőrök elől menekülő zavargók vagy kifütyült politikusok látványában lelik örömeiket.”*⁵⁰

Itt kell megjegyezni, hogy a hivatalos statisztikák tömegét néztük át és szűrtük több tucat módon, mégsem sikerült olyan adatsorokat találni, ami egyértelműen igazolta volna, hogy jelentős számú „katasztrófaturista” látogatott volna abban az időben Magyarországra, illetve Budapestre. Pedig a szerző az életkoránál és akkori beosztásából adódóan nem csak átélője, de bizonyos mértékig részese volt az eseményeknek és emlékszik (tudjuk ez szubjektív megállapítás) a rengeteg újságíróra és médiamunkásra kívül a hazai és külföldi nézelődőre, katasztrófaturistára. Viszont azt is tudjuk, hogy sok esetben nem csak az bizonyít valamit, ha ott van, hanem annak a hiánya is. Ami jelen esetben arra vonatkozik, hogy a részletes megyei és Budapest kerületi bontású és havi részletezettségű statisztikákból azért nem lehetett egyértelműen és kételyek nélkül prezentálni a 2006-os események szűkebb lokalizációjában a turizmus elrettentő és a katasztrófaturizmus vonzó hatását, mert részben kompenzálták egymást. Vagyis elgondolásunk szerint azzal együtt, hogy az országos makró számok egyértelműen jelzik a 2006-os eseményekhez kapcsolódóan a kül-

⁵⁰ http://hvg.hu/itthon/20110916_zavargasok_helyszinei_budapesten - Letöltés: 2017. 10. 27.

földi turisták részbeni távolmaradását és a hazai belső turizmus időszakos erősödését, ami lokálisan nem mutatható ki, mivel Budapesten az „elmaradó” turisták egy részét pótolhatták a katasztrófaturisták, illetve a vidékre nem utazó külföldiek egy hányadát a magyarok „helyettesíthették.”

Érdeemes néhány szóban összefoglalni a katasztrófaturizmus hátterét, ami nem más mint fokozott kockázatkeresés (szenzoros élménykeresés). A szenzoros élménykeresés az emberek új és szokatlan, izgalmas, kihívást vagy kalandot jelentő élmények keresésére irányuló hajlama. Ezen dimenzió egyik oldalán azok vannak, akik jobban szeretik, ha mindig a megszokott környezetükben lehetnek, nem érik őket váratlan események, míg a másik oldalon a szenzoros élménykeresők, akik állandóan változatos élményeket keresnek.⁵¹ Ez utóbbi egyik divatos megjelenése napjainkban az extrém sportok üzése például a bungee-jumping, ejtőernyőzés, barlangászás, búvárkodás, hegymászás. Ennek a háttere mondhatnánk egyszerű kémia, ugyanis a veszély, sokszor a konkrét életveszély hatására a mellékvese adrenalin, vagyis egy speciális hormont kezd termelni. Az adrenalin szint megemelkedése közben az agyműködés fokozódik, az elme „élessé” válik, az idegrendszer éberré, szinte hiperérzékennyé. Olyan belső energia és szellemi források nyílhatnak meg, amelynek létezéséről nem sokat tudunk. A szervezet így készül fel a veszélyre és turbó üzemmódra kapcsolva lázasan azon dolgozik, hogy életben maradjon. Az adrenalin termelődésekor endorfin is felszabadul, ami egyfajta eufóriát okozhat. Tompul a fájdalomérzékelés, nem érez félelmet, éhséget, szomjúságot az egyén. A szervezet számára ez kedvező, sőt a létfenntartás egyik eleme, de folyamatos, magas szintű adrenalin szint viszont az úgy-mond normális hétköznapiakban zavaró és diszfunkcionális. Ennek taglása most nem témánk. Ezzel együtt jelezni szeretnénk volna, hogy van, illetve lehet ilyen célzatú turistamozgás is.

⁵¹ <http://www.csizmediadora.hu/blog/2014/04/elmenykereses-es-adrenalinfugges>

Konklúzió

A kutatás és a vizsgálatok megerősítették, hogy az emberi tevékenység az Abraham Maslow által ismertetett szükségletek⁵² által motivált, melyen belül az egyik legalapvetőbb emberi szükséglet a biztonság.⁵³ Ebből adódóan a biztonság objektív, illetve sok esetben inkább annak szubjektív szintje képes befolyásolni az ember vagy mondhatnánk a turista utazási célját, útvonalát, utazási eszközét és az utazás módját.⁵⁴

Tanulmányunkban vizsgáltuk, hogy az érintett országokban a terrorcselekmények az adott időszakban hogyan érintették a turistaforgalmat, illetve a turizusból származó bevételeket. Egy rövid kutatás, illetve korlátozott terjedelmű tanulmány nem vállalkozhatott teljes körű és mélységű vizsgálatokra, így néhány viszonylag széles spektrumot felölelő ország adatai kerültek elemzésre.

A statisztikai adatok elemzése alapján megállapítható, hogy az alapfel-tételezés szerint az embereknél a turista célállomás választása vonatkozásában a biztonsági szükségletek meghatározó szerepet kapnak. Ennek megfelelően a vizsgált országok, illetve az adott vizsgált perióduson belül, pontosabban a terrorcselekmények, de még inkább annak fokozódása, az áldozatok mennyiségének növekedése a legtöbb esetben a turizmus visszaszorulását generálta. Viszont azt is meg lehetett állapítani, hogy a terrorcselekmények, illetve azok megítélése relativizált, vagyis egy-egy terrorcselekmény, illetve áldozat aránya, befolyásoló hatása országonként, időszakonként eltérő lehet. Részben ennek is betudható, hogy a terrorcselekmények, illetve azok fokozódása általában csak egy, maximum két éves periódusra vetette vissza a turizmus fejlődését a vizsgált országokban. Az

⁵² A Maslow-piramis (vagy Maslow-szükséglet-hierarchia) Abraham Maslow szükségletelmélete, mely szerint az emberi szükségleteket hierarchikusan lehet rangsorolni. - A. H. Maslow: Elmélet az emberi motivációról - Psychological Review, 50. k. 1943. p. 370-396.

⁵³ A témával kapcsolatban lásd bővebben Görbe Attiláné Zán Krisztina: Még néhány gondolat a biztonságról. Pécsi Határőr Tudományos Közlemények VI. Pécs, 2006. p. 185-190.

⁵⁴ Michalkó Gábor: A turizmuselmélet alapjai – Kodolányi János Főiskola, Székesfehérvár, 2007. p. 46-48.

is érzékelhetővé vált a vizsgálat során, hogy a terror események – a turizmus exponenciális fejlődésében – a turisták számát kevésbé, míg a turizmussal kapcsolatos bevételeket már érzékenyebben érintették. Ezzel együtt meg kell jegyezni, hogy az országos makroadatokat éves bontásban vizsgáltunk, ami nem adhatott választ arra, hogy az adott országon belüli térségeket hogyan érintették a terrorcselekmények és ezek lokálisan hogyan befolyásolták a területi egységek turistaforgalmát. Továbbá arra sem, hogy a terrorcselekmények éven belüli megoszlás alakulása hogyan befolyásolta, hogy a turizmusra „kiváltott hatás” milyen időintervallumban jelentkezett. Viszont egyértelműen megállapítható, hogy a terror események nemcsak az adott országban befolyásolták a turizmus mértékét, hanem akár szélesebb régióban vagy akár globálisan is, például 9/11. Ezen kívül az adatok jelzik azt is, hogy a terrorcselekmények nem csak a turizmus mértékét, de az irányát is képesek befolyásolni, vagyis a tervezett utazási célt közeli vagy távolabbi desztinációk felé terelhetik. Ezzel együtt a terrorcselekmények elleni ellentevékenység igénye megváltoztathatja a rendvédelmi szervek személyi állományának a felkészítését is.⁵⁵

A fenti megállapításokkal együtt azt is hangsúlyozni kell, hogy voltak, vannak, lehetnek olyan időszakok, amikor kvázi irracionális módon a terrorcselekmények mennyiségi növekedése, súlyosságának fokozódása ellenére a turizmus növekedése szinte töretlen. Ez főleg az elmúlt évekre jellemző.

Alapvetően kijelenthető, hogy egy adott területen a terror erősödése a turizmust negatívan befolyásolja, de a turista döntésére, mint minden emberi tevékenységre több tényező is hatással van.

⁵⁵ Kovács Gábor: A Nemzeti Közszolgálati Egyetem alapképzésben végzett rendőrtisztekkel szemben támasztott követelmények változásai. In: Gaál Gyula, Hautzinger Zoltán (szerk.). Pécsi Határőr Tudományos Közlemények; 17. Pécs. 2016. p. 263-268. Horváth József, Kovács Gábor (szerk.) A rendészeti szervek vezetés- és szervezéselmélete. Budapest: Nemzeti Közszolgálati Egyetem, 2014. p. 240.

Irodalom

Ambrusz József (2014): Rendvédelmi ismeretek. In: Budapest, NKE, 2014.

Bakóczy Antal: Megismerési akadályok a terrorizmus kutatásában. In: *Belügyi Szemle*, 2015/7–8. p. 88–105.

Balla József (2017): Határőrizeti intézkedések a migrációs válság kezelésére és megszüntetésére. In.: Tálás Péter (szerk.), Magyarország és a 2015-ös migrációs válság, Dialóg Campus Kiadó, Budapest, p. 83-100.

Bihari Ádám: A média az Iszlám Állam kinyújtott keze. In: *HVG*, 2016. 07. 28.

Deák József: A terrorizmus természete és az ellene történő fellépés nehézségei Oroszországban a Szovjetunió szétesésétől napjainkig *Belügyi Szemle* 2015/7-8 szám. p. 137–151.

Görbe Attiláné Zán Krisztina: Még néhány gondolat a biztonságról. Pécsi Határőr Tudományos Közlemények VI. Pécs, 2006. p. 185-190.

Juhász Márta, Takács Ildikó: Pszichológia. – Typotex Kiadó, Budapest, 2006.

A. H. Maslow: Elmélet az emberi motivációról. - *Psychological Review*, 50. k. 1943. p. 370-396.

Horváth József, Kovács Gábor (szerk.): A rendészeti szervek vezetés- és szervezésmélete. Budapest. Nemzeti Közszerológati Egyetem, 2014. p. 240.

Kovács Gábor: Az integrált határellenőrzési rendszer létrehozására irányuló törekvések Törökországban. *Hadtudomány* 25. 1-2. 2015. p. 162-170.

Kovács Gábor: A Nemzeti Közszerológati Egyetem alapképzésben végzett rendőrtisztekkel szemben támasztott követelmények változásai. In: Gaál Gyula, Hautzinger Zoltán (szerk.). Pécsi Határőr Tudományos Közlemények; 17. Pécs. 2016. p. 263-268.

Michalkó Gábor: A turizmuselmélet alapjai. - Kodolányi János Főiskola, Székesfehérvár, 2007.

Németh József, Tokodi Panna: A terrorizmus hatása a turizmus biztonságára Egyiptom tengerparti turizmusa visszaesésének példáján keresztül. In: Szerk.: Németh Kornél I. Turizmus és Biztonság Nemzetközi Tudományos Konferencia. Nagykanizsa: Pannon Egyetem, 2016.

Póczik Szilveszter: A nemzetközi terrorizmus fontosabb összetevőiről. – In: Magyar Tudomány (Főszerk.: Csányi Vilmos) 2005/10. MTA, Budapest. p. 1269-1278.

Resperger István: A nemzetközi terrorizmus elleni küzdelem lehetséges stratégiái. Egyetemi jegyzet – ZMNE, Budapest, 2005.

Ritecz György: A terrorizmus és a migráció viszonya a számok alapján. – Acta Humana 2016/5. p. 103-123.

Ritecz György, Sallai János: A migráció trendjei, okai és kezelésének lehetőségei 2.0. – Hanns Seidel Alapítvány, Budaörs, 2016.

Tálás Péter, Szente-Varga Mónika: A 2017 augusztusi spanyolországi terrortámadásokról. – Stratégiai Védelmi Kutatóközpont Elemzések 2017/8.

Freud, Sigmund: Mózes. Európa Kiadó, Budapest, 1987.

Zán Krisztina, Horpácsi Ferenc: A terrorizmus és a Határőrség. Nemzetvédelmi Egyetemi Közlemények IX.(3.) Budapest, 2005. p. 144-150.
Background Report - Overview: Terrorism in 2016.

Melléklet

Mianmar	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Cselekmény	12	13	35	0	4	0	3	4	9	2	10
Halottak száma	30	86	16	0	10	0	2	1	14	1	21
Sérültek száma	29	84	10	0	18	0	5	4	51	3	178
Turisták száma/1000	194	490	491	478	435	416	475	487	597	657	660
Turisztikai bevétel/millió	169	215	183	196	222	195	132	136	70	97	83
Részesedés a világ t. bevételéből %	0,035	0,041	0,035	0,037	0,04	0,034	0,023	0,023	0,011	0,013	0,01
Változás											
V-cselekmény		8,3	169,2	-100,0		-100,0		33,3	125,0	-77,8	400,0
V-halottak száma		186,7	-81,4	-100,0		-100,0		-50,0	1300,0	-92,9	2000,0
V-sérültek száma		189,7	-88,1	-100,0		-100,0		-20,0	1175,0	-94,1	5833,3
V-turisták száma/1000		152,6	0,2	-2,6	-9,0	-4,4	14,2	2,5	22,6	10,1	0,5
V-turisztikai bevétel/millió		27,2	-14,9	7,1	13,3	-12,2	-32,3	3,0	-48,5	38,6	-14,4

Mianmar	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Cselekmény	2	3	20	14	11	2	17	17	11	33	74
Halottak száma	0	10	14	46	13	0	16	10	17	58	73
Sérültek száma	0	5	33	15	84	0	10	25	39	151	58
Turisták szá- ma/1000	630	716	731	763	792	816	1059	2044	3081	4681	
Turisztikai bevé- tel/millió	59	97			91	334	550	964	1687	2266	
<i>Részesedés a világ t. bevételéből %</i>	0,007	0,01	0,007	0,007	0,008	0,027	0,043	0,07	0,112	0,158	
Változás											
V-cselekmény	-80,0	50,0	566,7	-30,0	-21,4	-81,8	750,0	0,0	-35,3	200,0	124,2
V-halottak száma	-100,0		40,0	228,6	-71,7	-100,0		-37,5	70,0	241,2	25,9
V-sérültek száma	-100,0		560,0	-54,5	460,0	-100,0		150,0	56,0	287,2	-61,6
V-turisták szá- ma/1000	-4,5	13,7	2,1	4,4	3,8	3,0	29,8	93,0	50,7	51,9	
V-turisztikai bevé- tel/millió	-28,9	64,4	-17,5	-6,3	21,3	267,0	64,7	75,3	75,0	34,3	

Ritecz György: A terrorizmus hatása a turizmusra

Nagy-Britannia	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Cselekmény	5	7	5	5	8	8	11	3	0	1	9
Halottak száma	2	3	0	0	2	0	0	0		0	56
Sérültek száma	2	108	0	2	125	1	12	0	0	2	748
Turisták száma/1000	21719	22936	23215	23710	23341	23212	20982	22307	22787	25678	28039
Turisztikai bevétel/millió	27577	29181	30483	31658	30807	29978	26137	27819	30736	37166	39684
<i>Részesedés a világ t. bevételéből %</i>	5,666	5,548	5,783	5,97	5,561	5,234	4,635	4,712	4,741	4,815	4,864
Változás											
V-cselekmény		40	-28,57	0	60	0	37,5	-72,73	-100		800
V-halottak száma		50	-100			-100					
V-sérültek száma		5300	-100		6150	-99,2	1100	-100			37300
V-turisták száma/1000		5,60	1,22	2,13	-1,56	-0,55	-9,61	6,31	2,15	12,69	9,19
V-turisztikai bevétel/millió		5,82	4,46	3,85	-2,69	-2,69	-12,81	6,44	10,49	20,92	6,78

Nagy-Britannia	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Cselekmény	4	9	11	2	1	2	4	137	103	115	104
Halottak száma	0	1	0	0	0	0	0	4	0	1	9
Sérültek száma	0	12	0	0	0	0	1	64	4	23	20
Turisták száma/1000	30654	30870	30142	28199	28295	29306	29282	31063	32613	34436	
Turisztikai bevétel/millió	44284	48618	46283	37272	40138	44741	47070	53052	58935	60744	
<i>Részesedés a világ t. bevételéből %</i>	5,022	4,766	4,133	3,695	3,653	3,638	3,689	3,852	3,929	4,227	
Változás											
V-cselekmény	-55,56	125	22,22	-81,82	-50	100	100	3325	-24,82	11,65	-9,565
V-halottak száma	-100		-100						-100		800
V-sérültek száma	-100		-100					6300	-93,75	475	-13,04
V-turisták száma/1000	9,33	0,70	-2,36	-6,45	0,34	3,57	-0,08	6,08	4,99	5,59	
V-turisztikai bevétel/millió	11,59	9,79	-4,80	-19,47	7,69	11,47	5,21	12,71	11,09	3,07	

Ritecz György: A terrorizmus hatása a turizmusra

Egyiptom	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Cselekmény	102	51	22	3	1	0	0	0	0	2	2
Halottak száma	134	97	165	9	1	0	0	0	0	38	92
Sérültek száma	135	63	47	15	1	0	0	0	0	171	117
Turisták száma/1000	2871	3528	3656	3213	4490	5116	4357	4906	5746	7795	8244
Turisztikai bevétel/millió	2954	3583	4046	2942	4361	4657	4119	4133	4704	6328	7206
Részesedés a világ t. bevételéből %	0,607	0,681	0,768	0,555	0,787	0,813	0,73	0,7	0,726	0,82	0,883
Változás											
V-cselekmény		-50	-56,86	-86,36	-66,67	-100					0
V-halottak száma		-27,61	70,1	-94,55	-88,89	-100					142,1
V-sérültek száma		-53,33	-25,4	-68,09	-93,33	-100					-31,58
V-turisták száma/1000		22,88	3,63	-12,12	39,74	13,94	-14,84	12,6	17,12	35,66	5,76
V-turisztikai bevétel/millió		21,29	12,92	-27,29	48,23	6,787	-11,55	0,34	13,82	34,52	13,87

Egyiptom	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Cselekmény	5	0	1	2	2	18	48	315	346	582	365
Halottak száma	19	0	0	1	0	28	44	243	338	790	606
Sérültek száma	92	0	0	25	0	109	87	624	547	1000	626
Turisták száma/1000	8646	10610	12296	11914	14051	9497	11196	9174	9628	9139	
Turisztikai bevétel/millió	8133	10327	12104	11757	13633	9333	10823	6747	7979	6897	
<i>Részesedés a világ t. bevételéből %</i>	0,922	1,012	1,081	1,166	1,241	0,759	0,848	0,49	0,532	0,48	
Változás											
V-cselekmény	150	-100		100	0	800	166,7	556,3	9,841	68,21	-37,29
V-halottak száma	-79,35	-100			-100		57,14	452,3	39,09	133,7	-23,29
V-sérültek száma	-21,37	-100			-100		-20,18	617,2	-12,34	82,82	-37,4
V-turisták száma/1000	4,88	22,72	15,89	-3,107	17,94	-32,41	17,89	-18,06	4,952	-5,082	
V-turisztikai bevétel/millió	12,86	26,98	17,21	-2,867	15,96	-31,54	15,96	-37,66	18,26	-13,56	

Ritecz György: A terrorizmus hatása a turizmusra

Szíría	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Cselekmény	0	2	1	1	0	0	0	0	0	1	0
Halottak száma	0	15	2	0	0	0	0	0	0	4	0
Sérültek száma	0	50	0	0	0	0	0	0	0	2	0
Turisták száma/1000	815	830	891	1267	1386	2100	2192	2661	2598	3399	3571
Turisztikai bevétel/millió	1258	1165	1013	1017	1031	1082	1150	970	877	1883	2035
Részesedés a világ t. bevételéből %	0,258	0,221	0,192	0,192	0,186	0,189	0,204	0,164	0,135	0,244	0,249
Változás											
V-cselekmény			-50	0	-100						-100
V-halottak száma			-86,67	-100							-100
V-sérültek száma			-100								-100
V-turisták száma/1000		1,84	7,35	42,20	9,39	51,52	4,38	21,4	-2,368	30,83	5,06
V-turisztikai bevétel/millió		-7,39	-13,05	0,39	1,38	4,95	6,28	-15,65	-9,588	114,7	8,072

Szíria	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Cselekmény	1	0	2	0	0	49	176	272	326	485	472
Halottak száma	5	0	19	0	0	163	875	1552	3301	3916	2755
Sérültek száma	0	0	14	0	0	215	1926	2237	1978	2978	2936
Turisták száma/1000	4231	4158	5430	6092	8546	5070					
Turisztikai bevétel/millió	2113	2972	3176	3781	6308	1816					
Részesedés a világ t. bevételéből %	0,24	0,291	0,284	0,375	0,574	0,148					
Változás											
V-cselekmény		-100		-100			259,2				
V-halottak száma		-100		-100			436,8				
V-sérültek száma				-100			795,8				
V-turisták száma/1000	18,48	-1,725	30,59	12,19	40,28	-40,67					
V-turisztikai bevétel/millió	3,833	40,65	6,86	19,05	66,83	-71,21					

Ritecz György: A terrorizmus hatása a turizmusra

Franciaország	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Cselekmény	18	41	22	5	12	13	9	8	8	2	2
Halottak száma	9	7	0	0	0	2	0	0	0	0	0
Sérültek száma	173	97	3	0	0	0	1	4	18	10	0
Turisták száma/1000	60033	62406	66591	70109	73147	77190	75202	77012	75048	74433	74988
Turisztikai bevétel/millió	31295	32088	27402	29490	37770	38534	38385	40537	45990	52108	52139
Részesedés a világ t. bevételéből %	6,429	6,101	5,198	5,561	6,818	6,728	6,807	6,866	7,093	6,75	6,391
Változás											
V-cselekmény		127,8	-46,34	-77,27	140	8,333	-30,77	-11,11	0	-75	0
V-halottak száma		-22,22	-100				-100				
V-sérültek száma		-43,93	-96,91	-100				300	350	-44,44	-100
V-turisták száma/1000		3,95	6,71	5,28	4,33	5,53	-2,58	2,41	-2,55	-0,819	0,75
V-turisztikai bevétel/millió		2,53	-14,6	7,62	28,08	2,02	-0,39	5,61	13,45	13,3	0,06

Franciaország	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Cselekmény	7	5	13	9	4	4	65	12	12	36	26
Halottak száma	1	3	0	0	0	0	8	0	1	161	95
Sérültek száma	0	4	1	11	0	4	8	5	15	159	470
Turisták száma/1000	77916	80853	79218	76764	76647	80499	81980	83634	83701	84452	
Turisztikai bevétel/millió	54587	63902	68001	58858	56187	66087	64001	66049	66803	54003	
Részesezés a világ t. bevételeiből %	6,19	6,264	6,073	5,835	5,114	5,374	5,016	4,795	4,453	3,758	
Változás											
V-cselekmény	250	-28,57	160	-30,77	-55,56	0	1525	-81,54	0	200	-27,78
V-halottak száma		200	-100					-100		16000	-40,99
V-sérültek száma			-75	1000	-100		100	-37,5	200	960	195,6
V-turisták száma/1000	3,90	3,77	-2,02	-3,098	-0,152	5,026	1,84	2,02	0,08	0,90	
V-turisztikai bevétel/millió	4,70	17,06	6,41	-13,45	-4,538	17,62	-3,156	3,2	1,142	-19,16	

Ritecz György: A terrorizmus hatása a turizmusra

Tunézia	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Cselekmény	1					1	1	2			
Halottak száma	7					5	3	21			
Sérültek száma	0					0	0	50			
Turisták száma/1000	4120	3885	4263	4718	4832	5058	5387	5064	5114	5998	6378
Turisztikai bevétel/millió	1838	1895	1858	1980	2118	1977	2061	1831	1935	2432	2800
Részesedés a világ t. bevételéből %	0,378	0,36	0,352	0,373	0,382	0,345	0,365	0,31	0,298	0,315	0,343
Változás											
V-cselekmény							0	100,0			
V-halottak száma							-40	600,0			
V-sérültek száma											
V-turisták száma/1000		-5,70	9,73	10,67	2,42	4,68	6,50	-6,00	0,99	17,29	6,34
V-turisztikai bevétel/millió		3,10	-1,95	6,57	6,97	-6,66	4,25	-11,16	5,68	25,68	15,13

Tunézia	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Cselekmény		1	2			3	1	29	23	17	12
Halottak száma		14	0			4	0	25	43	103	71
Sérültek száma		0	0			0	0	28	64	121	26
Turisták száma/1000	6550	6762	7050	7797	7828	5746	6999	7352	7163	5359	
Turisztikai bevétel/millió	2999	3373	3909	3524	3477	2529	2931	2863	3042	1869	
<i>Részesedés a világt. bevételéből %</i>	0,34	0,331	0,349	0,349	0,316	0,206	0,23	0,208	0,203	0,13	
Változás											
V-cselekmény			100,0				-66,67	2800	-20,69	-26,09	-29,41
V-halottak száma			-100,0						72,00	139,5	-31,07
V-sérültek száma									128,6	89,06	-78,51
V-turisták száma/1000	2,70	3,24	4,26	10,60	0,40	-26,60	21,81	5,04	-2,57	-25,18	
V-turisztikai bevétel/millió	7,11	12,47	15,89	-9,85	-1,33	-27,26	15,90	-2,32	6,25	-38,56	

Ritecz György: A terrorizmus hatása a turizmusra

Törökország	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Cselekmény	133	53	44	24	107	23	13	5	19	27	41
Halottak száma	189	117	60	43	127	12	17	0	45	23	35
Sérültek száma	216	91	108	108	251	22	30	0	28	92	140
Turisták száma/1000	7083	7966	9040	8960	6893	9586	10783	12790	13341	16826	20273
Turisztikai bevétel/millió	4957	5650	7002	7177	5203	7636	10067	11901	13203	15888	20760
Részesedés a világ t. bevételéből %	1,018	1,074	1,328	1,353	0,939	1,333	1,785	2,016	2,036	2,058	2,545
Változás											
V-cselekmény		-60,15	-16,98	-45,45	345,8	-78,5	-43,48	-61,54	280	42,11	51,85
V-halottak száma		-38,1	-48,72	-28,33	195,3	-90,55	41,67	-100	45	-48,89	52,17
V-sérültek száma		-57,87	18,68	0	132,4	-91,24	36,36	-100	28	228,6	52,17
V-turisták száma/1000		12,47	13,48	-0,885	-23,07	39,07	12,49	18,61	4,308	26,12	20,49
V-turisztikai bevétel/millió		13,98	23,93	2,499	-27,5	46,76	31,84	18,22	10,94	20,34	30,66

Törökország	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Cselekmény	39	29	32	13	20	51	194	42	90	416	540
Halottak száma	38	25	42	18	13	25	250	83	38	490	1004
Sérültek száma	226	122	274	48	7	110	471	192	81	1100	2772
Turisták száma/1000	18916	26122	29792	30187	31364	34654	35698	37795	39811	39478	
Turisztikai bevétel/millió	19137	21662	26446	26331	26318	30302	31566	36192	38766	35413	
<i>Részesedés a világ t. bevételéből %</i>	2,17	2,123	2,362	2,61	2,395	2,464	2,474	2,628	2,584	2,464	
Változás											
V-cselekmény	-4,878	-25,64	10,34	-59,38	53,85	155	280,4	-78,35	114,3	362,2	29,81
V-halottak száma	8,571	-34,21	68	-57,14	-27,78	92,31	900	-66,8	-54,22	1189	104,9
V-sérültek száma	61,43	-46,02	124,6	-82,48	-85,42	1471	328,2	-59,24	-57,81	1258	152
V-turisták száma/1000	-6,694	38,09	14,05	1,326	3,90	10,49	3,01	5,87	5,33	-0,836	
V-turisztikai bevétel/millió	-7,818	13,19	22,08	-0,435	-0,049	15,14	4,171	14,66	7,11	-8,649	